

EGO

MEI 1990

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

Studeren in dienst

In dit
nummer o.a.:

- Verduidelijking • Naamplaatje • Azië op een schoenveter (3) • Een terugblik op de dienstitijd • Starfighter • Seks en geweld • Stress
- My left foot • Hoop • Alternatief • Vliegen • Gebruik jij geweld of lok je het uit? • De intriges rond een bondscoach • Popplaten • Boeken

Abonnementsprijs f 15,- per jaar,
te storten op postbankrekening
480414 t.n.v. Hoofdraadsman
HGV te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Klazien van Brand-
wijk-Wiltjer, Wim Heij (voorz.),
Carine van Hinte, Peter Samwel,
Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend
van Dam, Evert van Dijk, Gerard
van Erkelens, Karen Heij, Pieter
de Jager, Tom Janssen, Willy Loh-
mann, Frits Maas, Len Munnik,
René Nauta, Leo van Opzeeland,
Cor Out, Tom Pauka, Freek Pol,
Wim Reinders, Rien Robijns, Ka-
rel Roskam, Paul Rutten, Hans
Schonk, Klaas Soesbeek, Jan
Stoof, Wessel Visser, Hans van
Wissen.

Eindredactie en vormgeving:
Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassau-
laan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-
14436.

Inhoud

Verduidelijking	2
Studeren in militaire dienst	3
Naamplaatje	5
Azië op een schoenveter (3)	6
Een terugblik op de diensttijd	8
Stress	10
Starfighter	11
My left foot	12
Poster (René Nauta)	14
Prikkels/HV-bericht	16
Vliegen/Vragen staat vrij	17
Gedicht/Hoop	18
Gebruik jij geweld...	20
Intriges rond een bondscoach	22
Popplaten	23
Seks en geweld	24
Boeken	26
Willy Lohmann	28

Foto's: voorpagina Wim Heij,
pag. 19: Gerard van Erkelens

Verduidelijking

EGO heeft vanaf het eerste nummer (april 1962!) het oogmerk gehad haar lezers maandelijks een blad aan te bieden met een zo groot mogelijke verscheidenheid aan artikelen. Zo treft men in ieder nummer artikelen uit de belevingswereld van de (dienstplichtige) militair, naast bespiegelende, stellingnemende en ontspannende stukken. Iedere maand wordt het blad samengesteld uit bijdragen geleverd door redactieleden, raadslieden en (vaste) medewerkers.

De laatste tijd ontvangt de redactie regelmatig reacties van lezers op, overigens zéér uiteenlopende, artikelen. Soms menen brieven schrijvers de redactie te moeten complimenteren met een bepaald artikel of het blad in zijn algemeenheid, soms betreft het kritiek. Laten wij voorop stellen dat wij met beide soorten reacties blij zijn. Het betekent in ieder geval dat het blad leeft en gelezen wordt.

Voor velen wellicht ten overvloede menen wij er toch goed aan te doen, in zijn algemeenheid enige verduidelijking aan te brengen met betrekking tot de verantwoordelijkheid voor de diverse bijdragen. De uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de uitgave van het blad, en dus ook voor de inhoud, berust bij de hoofdraadsman van de dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging bij de krijgsmacht. Deze heeft de daadwerkelijke maandelijkse realisering van het blad 'uitbesteed' aan een redactie be-

staande uit zes raadslieden en vormingswerkers van het Coornherthuis (het humanistisch vormingscentrum voor militairen in Zeist). Zoals wij hiervoor reeds stelden zijn de bijdragen afkomstig van redactieleden, raadslieden en (vaste) medewerkers. Op artikelen ondertekent met redactie kan de redactie worden aangesproken. Alle andere bijdragen zijn voor rekening en verantwoording van de auteurs.

Het komt met een zekere regelmaat voor - waarom zouden wij daar geheimzinning over doen - dat, ten aanzien van bijdragen, ook wij van mening zijn dat we sommige zaken anders zouden brengen of benoemen. Toch heeft dat, tot op de dag van vandaag, voor de redactie geen aanleiding gegeven in bijdragen van auteurs het mes te zetten. Natuurlijk zijn er grenzen. Grenzen, die door de redactie bepaald worden en waar men de redactie ook op kan en mag aanspreken.

Wél menen wij dat je als redactie de grootst mogelijke terughoudendheid moet betrachten met het beknotten van de speelruimte van je schrijvers. In de eerste plaats zingt ieder vogeltje zoals het gebekt is. De eigenheid van de mens, onze medewerkers niet uitgesloten, verplicht de redactie tot het bieden van ruimte.

Daarnaast verkiezen wij verre een blad dat van vlees en bloed is, dat een verscheidenheid aan gedachten, opvattingen en standpunten ventileert (desnoods wat scherp), boven een grauwe éénheidsworst. Een blad waarin iedereen zich herkent, waaraan nooit iemand zich eens een keertje stoort, zo'n blad is geen blad!

Wij waren en zijn blij met iedere reactie (ook als ingezonden brief), laat daar geen misverstand over bestaan. Wij poogden slechts te verduidelijken waarom EGO bestaat zoals het bestaat.

Redactie

Studeren in militaire dienst

"Anders wordt het aan de bar of voor de TV hangen"

Velen hebben vóór hun opkomst grote plannen met betrekking tot het invullen van hun vrije tijd gedurende de dienstdienst. De één heeft zich voorgenomen geweldig veel aan sport te gaan doen, een ander om te gaan studeren en een derde denkt met zijn hobby uitgebreid aan de slag te gaan. Zit men eenmaal een poosje in dienst, dan blijkt het veelal toch niet zo eenvoudig te zijn om 's avonds nog tot iets te komen. Op de Johannes Postkazerne in Havelte volgen zo'n 650 militairen, via O en O (de dienst Ontwikkeling en Ontspanning) een cursus.

EGO-redakteur Wim Heij sprak met twee van hen, Edward Smulders en Maarten Wouters, beiden van de 43-ste Gnkcie.

Edward en Maarten zijn op 3 juli '89 opgekomen in militaire dienst. Gedurende hun opleidingsperiode zagen zij het niet zitten aan een studie te beginnen. Na enige tijd bij de parate troepen te hebben rondgekeken zijn ze beiden, sinds enige tijd, begonnen met studeren. "Uiteraard via O en O", vertelt Maarten, "want 50% korting scheelt aanmerkelijk."

Vóór opkomst

Wat hebben jullie vóór opkomst gedaan?

Edward: Ik heb de HAVO gedaan, daarna de MDS en vervolgens heb ik de HEAO getracht te doen. Het eerste jaar heb ik gehaald, maar tijdens het tweede jaar ben ik er mee gestopt. Ik heb meteen een brief naar Defensie geschreven of ik zo snel mogelijk opgeroepen kon worden. Bijna per kerende post kreeg ik te horen dat ik in juli '89 moest opkomen.

Maarten: Ik heb eerst MAVO gedaan en daarna MTS-bouwkunde en vervolgens ben ik in militaire dienst gegaan.

Jullie studeerden beiden aan een dagopleiding. Hoe zag je vrijetijdsbesteding er toen uit?

Edward: Voetballen, een poosje een

muziekinstrument bespeeld en stappen. Ik neem tenminste aan dat het laatste ook onder vrijetijdsbesteding mag worden gerekend.

Maarten: Ik speelde badminton, was bezig met een cursus basgitarist en ik surfde veel. Daarnaast fotografeerde ik wat en op zaterdag werkte ik.

Tijdens de opleiding

Jullie zijn van de lichte 89-4. Had je plannen voor je vrijetijdsbesteding in dienst?

Edward: Ik had van diverse kanten al gehoord dat het niet zo eenvoudig was om tot studeren te komen in dienst. Desondanks had ik mij wel voorgenomen om na de opleiding met een cursus te gaan beginnen. Wat ik ook gedaan heb.

Maarten: Ik was van tevoren van plan om te gaan studeren voor bouwkundig-opzichter gedurende mijn dienstdienst, maar mijn stagebegeleider raadde mij dat af. Deze was van mening dat ik zo'n opleiding beter via het avondonderwijs kon volgen. Zijn advies was een schriftelijke cursus binnenhuisarchitectuur te gaan volgen.

Jullie zijn geen van tweeën tijdens de opleiding met een studie begonnen?

Edward: Tijdens de opleiding komt er

van studeren gewoon niet veel terecht. Achteraf ben ik blij dat ik er toen niet mee begonnen ben. Wij waren allemaal binnenslapers en zaten 's avonds met zo'n man of zes op de kamer, knap rumoerig dus. Ik zit nu op een kamer met nog twee jongens, waarvan één nog hofmeester is, ik kan zelfs op mijn kamer nog studeren. Tijdens de opleiding was het op de kamer gewoon geen doen. Altijd stond de TV aan of de radio en dan nog goed hard ook, in zo'n sfeer kom je niet tot studeren. Maar nog los daarvan, wanneer je pas opgekomen bent word je in beslag genomen door allerlei andere zaken. De dienst is nieuw voor je, het leven op een kamer is nieuw. Kortom, alles is onwennig. Dat vraagt enige tijd.

Maarten: Gedurende mijn chauffeursopleiding in de Harskamp ging ik iedere avond naar huis, daarna, in Hollandse Rading, was ik binnenslaper, maar had ik de tijd nodig om het een en ander na te lezen voor mijn hospikkenopleiding. Dat was een volkomen onbekende wereld voor mij. Tijdens de opleiding kun je maar beter niet met een studie beginnen.

Motieven

Wat zijn de motieven geweest om te gaan studeren? Is daar jullie ervaringen met de parate troepen ook van invloed op geweest?

Edward: Je hoort van tallozen dat na de opleiding de verveling toeslaat, dat je er goed aan doet om je 's avonds ergens mee bezig te houden. Anders wordt het

"Tijdens de opleiding komt er van studeren gewoon niet veel terecht"

aan de bar of voor de TV hangen. Omdat nu iedere avond te gaan doen, dat leek mij op voorhand al niets. Dat besef is zeker van invloed geweest om iets te gaan doen. Daarnaast speelde natuurlijk ook een rol om door een studie je kansen op de arbeidsmarkt, na je dienstdienst, te vergroten.

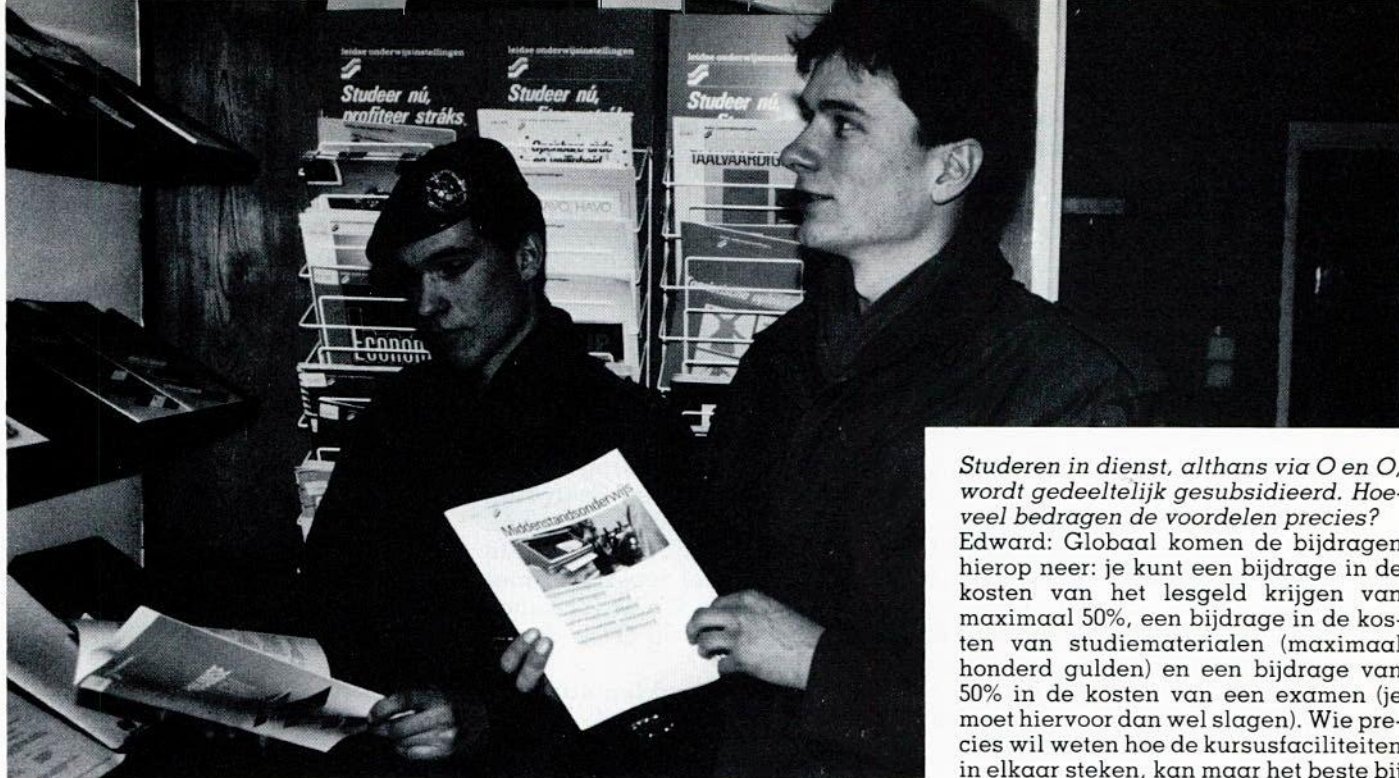
Maarten: De eerste paar maanden heb ik hier nodig gehad om wat te wennen. De belangrijkste reden om met de studie te gaan beginnen ligt voor mij in het verbreden van de kennis. Op een architectenbureau ontbreekt het nog vaak aan kennis op het terrein van de binnenhuisarchitectuur.

Jullie zijn nog maar betrekkelijk kort bezig. Denken jullie dat het zal lukken?

Edward: Ik denk het wel. De cursus die ik volg is niet zo heel intensief en ik ben van plan er ongeveer een jaar over te doen. Bovendien heb ik een deel van de stof al eerder gehad, dat maakt het nog wat eenvoudiger. Alhoewel... Ik doe een cursus marketing en die bestaat uit een theoretisch en een praktisch gedeelte. Nu moet je bij dat praktische deel veel berekeningen maken en dan is een schriftelijke cursus lastig. Je kunt niet zo maar naar iemand toelopen met de vraag om je even te helpen met het

Maarten Wouters (l) en Edward Smulders bekijken de studiemogelijkheden

Foto's Wim Heij

uitleggen van een paar vraagstukken. Je bent heel sterk op jezelf aangewezen. Ik heb tot nu toe twee taken ingeleverd en die waren beide goed. Ik zie mezelf die cursus wel afmaken.
Maarten: Ik ben pas begonnen en heb nog geen taak ingestuurd. Het studeren op mijn kamer gaat prima. Met een beetje lawaai om mij heen lukt het studeren mij altijd het best.

Invloeden

Hard werken kan vermoeiend zijn, niets-doen heeft een verlammende werking. Heeft de dagelijkse gang van zaken invloed op het tot studeren komen?
Edward: Om die vraag goed te kunnen beantwoorden is het jammer dat ik nog maar kort met de studie bezig ben. Ik ben een maand hofmeester geweest en toen had je best je werk. Sinds een week of drie zit ik bij de verbandplaats en daar doe je beslist een stuk minder. Net voor en tijdens een oefening ben je wel bezig, maar daarna is er, op z'n zachtst

"Met z'n tweeën heb je gewoon meer steun aan elkaar"

gezegd, sprake van een rustige periode. Wanneer je veelvuldig met dit soort periodes te maken hebt zou dat inderdaad weleens verlammeend kunnen gaan werken. Ik heb dat zelf dus nog niet zozeer aan den lijve ondervonden, maar ik schat in dat het dan wel moeilijk kan zijn om nog tot iets te komen. Gisteren heb ik wacht gelopen en dat stonpt geweldig af, ik kon gisteravond dan ook niet tot studeren komen.
Maarten: Ik ben overdag behoorlijk druk bezig met de voertuigen, maar kijk wel uit naar de avonden om te kunnen studeren. Dat is voor mij echt ontspanning.

Werkt de omgeving stimulerend om tot

studeren te komen?

Edward: Zeker niet stimulerend. Ze hebben nauwelijks interesse waar je mee bezig bent, maar voor de rest heb je er eigenlijk ook weinig last van.

Maarten: Bij mij ligt dat iets anders. Ik vind juist dat ze heel erg geïnteresseerd zijn in waar ik mee bezig ben. Bovendien heb ik nog niet meegemaakt dat ze het vervelend vonden dat ik studeerde. Wanneer ik zeg dat ik niet meega, omdat ik in één van de militaire tehuizen ga studeren, dan is dat absoluut geen punt.

De meeste kollega-dienstplichtigen houden zich niet actief bezig met de één of andere vorm van vrijetijdsbesteding?
Maarten: Nee, dat is zo. Ze gaan weleens biljarten of tafeltennissen, maar voor de rest brengen ze een groot deel van hun vrije tijd door in de bar. Dat mag van mij natuurlijk hoor, alleen heb ik daar geen zin in.

Voordelen

Hebben jullie een vaste plek om te studeren?

Edward: Ik studeer, zoals ik gezegd heb, op de kamer. Dat komt omdat ik een heel rustige kamer heb. Zouden er een paar jongens op de kamer bijkomen, dan zou ik ergens anders gaan studeren. Ik denk in één van de tehuizen.

Maarten: Meestal studeer ik ook op de kamer. Wanneer het te rumoerig wordt dan ga ik thuis werken, ik woon namelijk niet al te ver weg.

Jullie studeren beiden in je eentje. Heeft met anderen studeren voordelen?

Maarten: Dat denk ik wel. Indien je met z'n tweeën bent dan kun je elkaar nog wat motiveren. Heb je een keer geen zin, dan ligt er altijd de druk van de ander om toch maar wat te gaan doen. Met z'n tweeën heb je gewoon meer steun aan elkaar.

Studeren in dienst, althans via O en O, wordt gedeeltelijk gesubsidieerd. Hoeveel bedragen de voordelen precies?

Edward: Globaal komen de bijdragen hierop neer: je kunt een bijdrage in de kosten van het lesgeld krijgen van maximaal 50%, een bijdrage in de kosten van studiematerialen (maximaal honderd gulden) en een bijdrage van 50% in de kosten van een examen (je moet hiervoor dan wel slagen). Wie precies wil weten hoe de kursustfaciliteiten in elkaar steken, kan maar het beste bij O en O op zijn kazerne een brochure ophalen.

Adviezen

Zijn jullie tevreden over de wijze waarop jullie je vrije tijd op de kazerne invullen?

Edward: Wanneer ik dichterbij huis was geplaatst had ik mijn vrije tijd beslist nuttiger ingevuld. Bovendien zou ik iedere dag gemotiveerder aan de studie gaan beginnen dan nu het geval is. Je studeert altijd het gemakkelijkst in je eigen omgeving.

"Neem een cursus die aansluit bij wat je gedaan hebt"

Maarten: Wanneer ik er ontzettend van baal, dan ga ik ook thuis studeren, even weg van de kazerne. Over het algemeen ben ik wel tevreden over de wijze waarop ik met mijn vrije tijd omga.

Hebben jullie nog goede adviezen voor diegenen die van plan zijn te gaan studeren?

Edward: Begin niet met studeren gedurende je opleiding, je hebt zeker enige tijd nodig om aan de militaire dienst te wennen. Wil je niet in de maalstroom van het niets-doen terechtkomen, ga dan wat doen.

Maarten: Probeer iemand te vinden met wie je samen kunt gaan studeren. Dat werkt beslist motiverend.

Edward: Grijp bij een studie niet te hoog, want dan wordt het stressen en dus de kans op afhaken een stuk groter.
Maarten: Neem een cursus die aansluit bij wat je gedaan hebt. Een cursus waar je interesse naar uitgaat en die je toch nog kunt behappen, ook al moet je een keer op wacht of op oefening.

Bedankt voor het gesprek en succes met jullie studie.

Wim Heij

Naamplaatje

Van 'hoger' hand is bepaald, dat met ingang van 1 januari 1990 het beroepspersoneel bij de Koninklijke Luchtmacht een naambordje dient te dragen. Gelukkig, want te vaak associeerde ik bij een gezicht een verkeerde naam. Dat probleem is weliswaar de wereld uit, maar ik heb er ook één bijgekregen...! M'n verbazing was groot toen ik de eerste naambordjes op de militaire kleding zag verschijnen. Ik voelde teleurstelling, doordat de krijgsmacht zich als institutie middels dit plaatje zo bevestigde. Mijn bezwaar ertegen is, dat ze uitsluitend de achternaam van de betreffende persoon vermelden.

Wat is er tegen het gebruik van achternamen? Mijn achternaam is *niet mijn naam*; mijn achternaam is mijn *familienaam*. Ik onderscheid me binnen mijn familie door mijn voornaam, of toch minimaal door mijn eigen voorletter. Ik maak dan ook bezwaar tegen de institutie die voor mij bepaalt dat ik met de familienaam dien te worden aangesproken en die mij tevens verplicht een

naamplaatje te dragen waarop uitsluitend vermeld staat tot welke familie ik behoor en niet kenbaar maakt, door b.v. mijn voorletter erbij te plaatsen, dat het hier om een bepaald lid van de familie gaat.

Ik weet inmiddels uit ervaring dat in 't algemeen mensen die bij de krijgsmacht werken, met de achternaam worden aangesproken. In elk geval geldt dat voor 'Jan Soldaat', al doet deze in de volksmond gebruikte uitdrukking het tegendeel vermoeden. Het gebruik van voornamen zou te vriendschappelijk, te nabij, te persoonlijk kunnen worden. Dat wil men in 't leger niet en men is tevens niet gewend op die manier met elkaar om te gaan.

Ook bij het kader kent men het gebruik dat men elkaar met de rang, gevolgd door de achternaam, aanspreekt. Ik haast mij daarbij te vermelden dat officieren onderofficieren wel dikwijls tutoyeren en bij de voornaam aanspreken, maar dat het andersom niet als gepast wordt beschouwd. Men dient

zijn plaats te weten!

Als humanist kan ik met dit alles niet uit de voeten. De menselijke gelijkwaardigheid is hier in 't geding. Ik ervaar strijdigheid in hoe ik mensen met elkaar zie omgaan. Het respect is niet af te dwingen door WAT je bent, maar ligt besloten in WIE iemand is.

Het onpersoonlijke dat aan de basis staat van het gebruik van rangen, gevolgd door achternamen (soms zelfs uitsluitend de achternaam!), ligt besloten in de vormgeving en uitvoering van de nieuwe naambordjes. Ik vind dit een kenmerk van het stereotype beeld, dat van de krijgsmacht bestaat.

Wat wil ik dan? Ik realiseer me dat er ongeveer 13.000 mensen bij de luchtmacht werkzaam zijn, dat allen 3 bordjes hebben ontvangen à f 4,45 per stuk en dat een naamplaatje met een prijskaartje van bijna f 175.000,- niet zomaar te wijzigen is. Echter, gezien vanuit mijn werken als raadsman met mensen – mijn meer persoonsgerichte benadering, het steun geven aan individuen in een organisatie als de krijgsmacht, hen laten blijken dat zij als mens recht van bestaan hebben, dat zij wel degelijk meetellen – van hieruit beschouwd wil ik opmerken dat in dit verband door het bedrijf van binnenuit gewerkt had kunnen worden aan de eigen beeldvorming. Ik vind 't jammer dat dit niet is gebeurd.

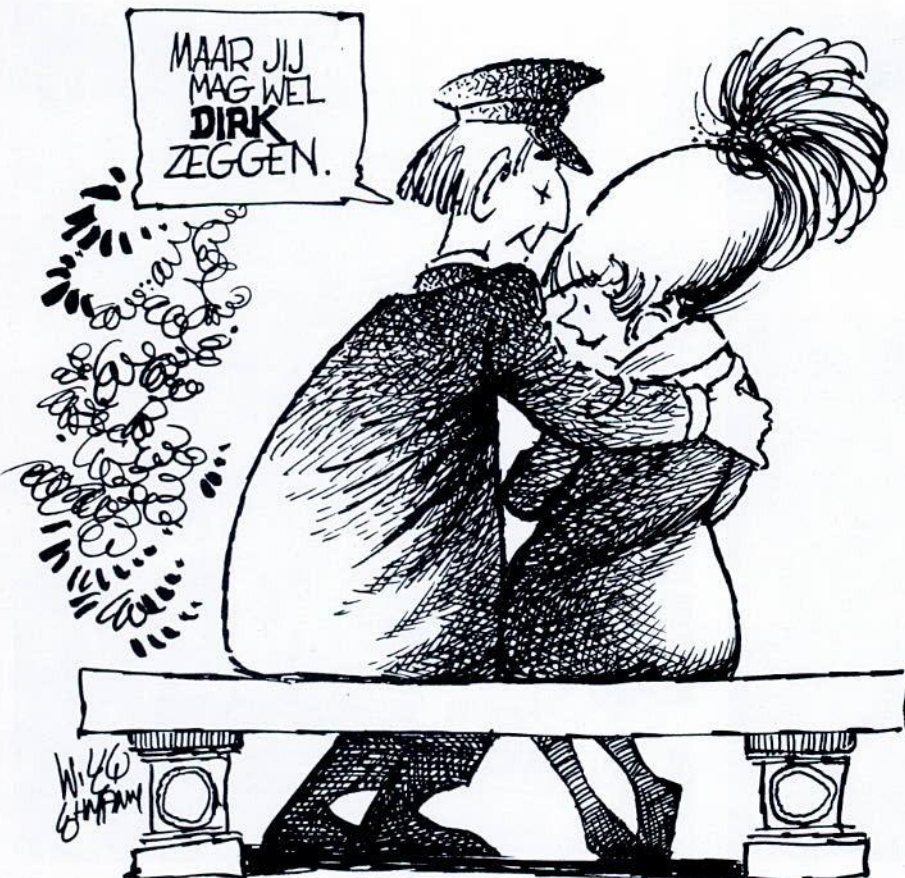
Tegenstanders van deze benadering zullen met argumenten komen waarom de naambordjes juist in deze vorm zijn verschenen. Ik noem er een paar:

- * Een extra letter en punt maken 't bordje nog duurder.
- * Sommige mensen hebben wel vijf voorletters. Daar kun je niet aan beginnen. Dan zou 't bordje te groot worden.
- * Het is altijd zo geweest en waarom moeten we dat veranderen?

Het is maar net wat je belangrijk vindt...!?

Mijn voornaamste argument echter blijft dat het bordje niet uitstraalt, dat mensen écht tellen. Dat is jammer voor de institutie, die hiermee niet alleen haar beeldvorming onderstreept, maar ook een kans om bij te dragen aan de verandering daarvan, heeft gemist.

Peter Samwel

Azië op een schoenveter (3)

EGO's poprecensent Evert van Dijk ging vorige herfst, na zijn afstuderen economie en met vriendin Roelie, op weg voor een maandenlange reis door Azië. Zijn eerste twee reisverslagen verschenen in EGO van maart en april en gingen over Nepal en India. De reeks wordt voortgezet.

Het tweede deel van ons verblijf in India brengen we voornamelijk door in de in het noordwestelijk deel van het land gelegen staat Rajasthan. Tot aan de onafhankelijkheid van India, in 1947, was Rajasthan onderverdeeld in een aantal prinsdommen, elk geregeerd door een Maharaja. Deze voormalige structuur maakt de staat tot een van de meest exotische van India, wat wordt veroorzaakt, doordat elke Maharaja in zijn prinsdom tenminste één groot fort en één prachtig paleis liet bouwen. Het eerste was noodzakelijk omdat de verschillende Maharaja's elkaar regelmatig plachten te bevechten en het tweede diende niet alleen als onderkomen voor de hele koninklijke familie, maar vooral ook als statussymbool.

De paleizen van Rajasthan doen nu veelal dienst als hotels, omdat de Maharaja's na de onafhankelijkheid moesten omzien naar een nieuwe bron van inkomsten. Mooiste voorbeeld hiervan is het Lake Palace in Udaipur. Een eenvoudige kamer in dit hotel kost ruim 150 gulden. Voor dit geld kun je je één nacht ophouden in een omgeving waarin vroeger de Maharaja's leefden: prachti-

ge zitjes, fontein, liefelijke tuinen, terrasjes, luxueuze kamers en het bedienend personeel ziet er zodanig uit dat je je nog in de eerste helft van deze eeuw waant.

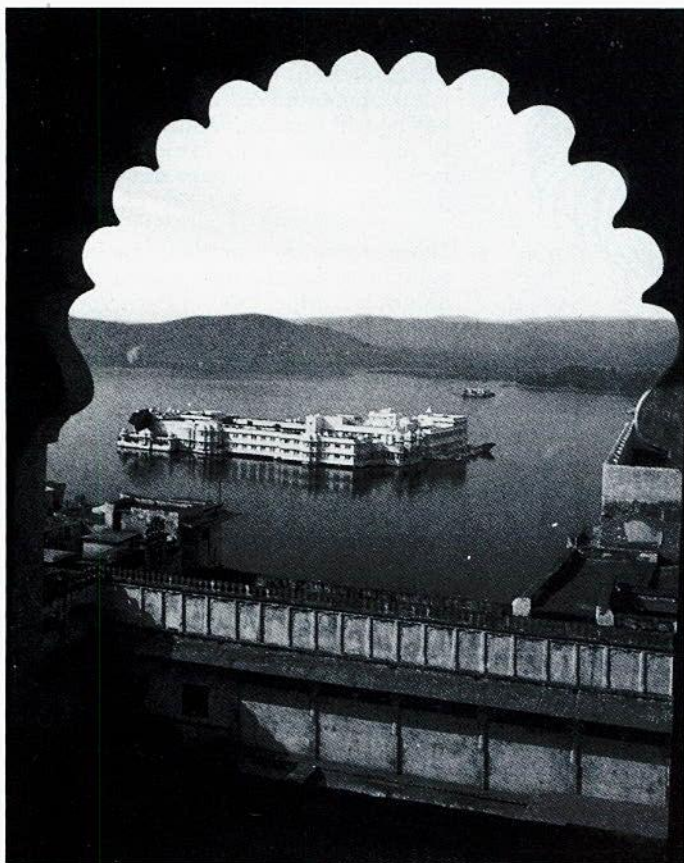
Wij laten ons met een bootje naar het eiland in het midden van het meer, waarop het hotel is gelegen, vervoeren, om een kopje thee te nuttigen in het exclusieve restaurant van het hotel. Dit

kost ons bijna een tientje per persoon en ondanks deze hoge prijs blijven de onfortuinlijke toeristen, die zich geen nachtje in dit voormalig paleis kunnen veroorloven, komen, om een kijkje te nemen naar al het moois. Hiermee is dan ook meteen het grootste nadeel genoemd van overnachten in zo'n bijzonder hotel: al die toeristen zullen het niet nalaten je kamer binnen te gluren, zodra jij je deur hebt geopend, om zodoende een glimpje op te vangen van o.a. het majestueuze bed, waarin ze zelf zo graag hadden geslapen.

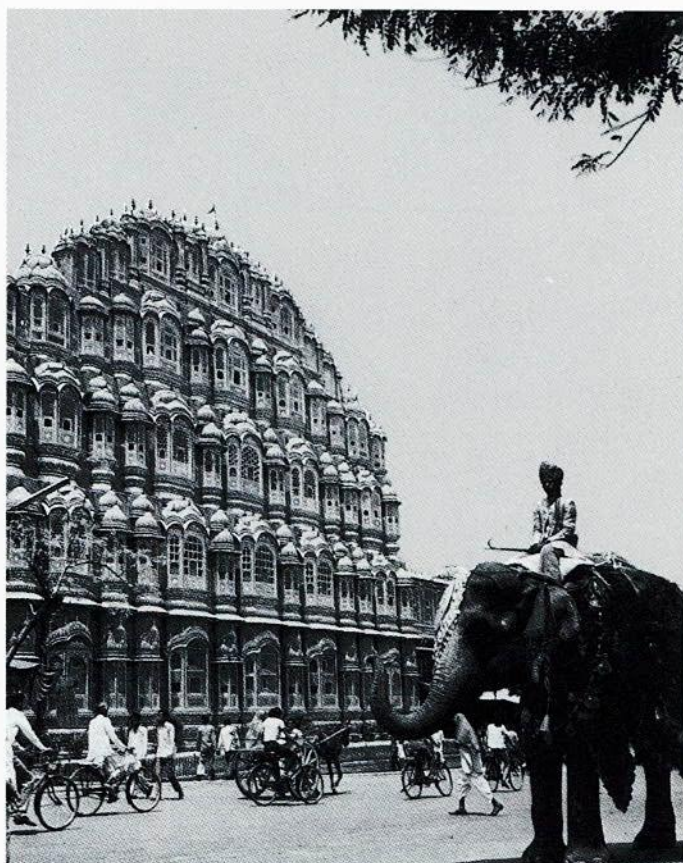
Palace of Winds

Ook Jaipur, de hoofdstad van Rajasthan, heeft een prachtig paleis, Hawa Mahal of wel Palace of Winds genaamd. Dit paleis is, net als de rest van het oude gedeelte van Jaipur, roze en hieraan heeft de stad zijn bijnaam 'Pink City' te danken. Wij vrezen echter dat de naam spoedig veranderd zal worden in 'Black City', aangezien de auto-rickshaws, gemotoriseerde drie-wielers die dienst doen als taxi, nergens meer hun vervuilende werk lijken te doen, dan juist in deze roze stad. De straten zien zwart van de uitlaatgassen, hetgeen een monddoekje tot geen overbodige luxe maakt, al was het maar om het in je oren te stoppen. Geluidshinder is namelijk een van die dingen waar ze in India zeer goed in zijn.

Terug naar het Palace of Winds, dat werd gebouwd in 1799. Eigenlijk is het niet meer dan een muur, vijf verdiepingen hoog, vol met raampjes, waarachter de vrouwelijke leden van de Maharaja-huishouding zich ophielden, om zo

Het Lake Palace hotel in Udaipur

Het Palace of Winds in Jaipur

Het Fort in Jaisalmer

het dagelijkse leven in 'hun' stad aan zich voorbij te zien trekken. Ook in het huidige Jaipur is het nog de moeite waard om de klim naar de bovenste verdieping van het paleis te maken. Je hoeft niet verbaasd op te kijken als er tussen de vele auto-rickshaws en andere moderne vervoersmiddelen een kar, voortgetrokken door een kameel, langskomt, net zoals de Maharaja-vrouwen honderden jaren terug aanschouwden.

Zenuwen-fluit

Een ander hoogtepunt uit het paleizenbestand van India is het Umaid Bhawan Paleis te Jodhpur. Het ziet er heel sprookjesachtig uit en is met name zo bijzonder, omdat het gebouwd is in de eerste helft van deze eeuw, vlak voordat de hoogtijdagen van de Maharaja's definitief voorbij waren. Een aantal generaties eerder, in 1806, liet de toenmalige Maharaja van Jodhpur het Meherangarh fort (= majestueus fort) bouwen, een van de mooiste en grootste in zijn soort. Het fort doet nu voornamelijk dienst als museum, er zijn allerlei typische Maharaja-spullen te bekijken, zoals een zaaltje met prinselijke wiegjes en een met olifantenzadels (halve woningen), waarin de Maharaja's waren gezeten tijdens de jacht.

Het vergt een behoorlijke klim, alvorens je de poort van het fort bereikt. Als beloning voor het geleverde klimwerk wordt je onthaald door drie muzikanten, die een Rajasthaans wijsje spelen als welkom, maar al snel weer ophouden, als je doorloopt zonder enige bakshees (=fooi) achter te laten. Hetzelfde wijsje wordt echter weer ingezet, zodra er wederom een bezweet westers hoofd wordt signaleerd. De instrumenten die worden bespeeld zijn een Surnai, een fluit met een trompet-uiteinde, en een Tasa, een trommel gemaakt van een kleien pot, bedekt met een geitehuid. Beide worden slechts alleen in Rajasthan bespeeld en met name van de Surnai kunnen we ons dat heel goed voorstellen: die fluit begint namelijk, de hele tijd dezelfde melodie spelend, behoorlijk op je zenuwen te werken.

Op de kameel

Het mooiste stadje in Rajasthan (mischien wel in heel India) is Jaisalmer. Ruim 20.000 inwoners wonen in deze middeleeuws aandoende 'golden city'. De bijnaam heeft Jaisalmer te danken aan het gele zandsteen, waarvan het immense fort en de huizen eromheen zijn gebouwd, dat goudkleurig opflikkert in het altijd aanwezige zonlicht.

Maar toeristen maken niet alleen de tocht naar het meest westelijke deel van Rajasthan om te genieten van de schoonheid van Jaisalmer; de omringende woestijn is bij uitstek geschikt voor het maken van kamelen-safari's. Ook wij laten ons verleiden tot anderhalve dag hobbelen op de kameel, een prachtige, maar voor het achterwerk pijnlijke ervaring. Door de vreemde manier van lopen van het beest, wip je voortdurend van de ene bil op de andere en dat schuurt zodanig, dat gewoon op een stoel zitten tot drie dagen na de safari tot de onmogelijkheden behoort. En zo is er wel meer vreemd aan een kameel: zijn arrogante kop vertoont meestal een minzame glimlach, hij stinkt zodanig uit zijn bek dat tien liter Odol nog niet zou helpen en de manier waarop de zithouding wordt ingenomen is onnavolgbaar. Op de kameel gezeten lijkt je eerst naar voren te worden geslingerd, alvorens je je aan zijn bult moet vasthouden om te voorkomen dat je er aan de achterkant afglijdt.

Woestijnmuziek

Voordat we onder de sterrenhemel in de woestijn in slaap vallen, worden we getraakteerd op 'the sound of the desert'. Drie, er prachtig uitzieende Rajasthaanse mannen (het hoofd getooid met een kleurige tulband, de oren behangen met twee grote gouden oorkringen, de mond gesierd met een snor waarvan de uiteinden fier omhoog staan en een broek met het kruis op de knieën, om zo het hurkend plassen zonder daarbij uit de broek te moeten, te vergemakkelijken) bezingen het mooie, maar soms o zo eenzame leven in de woestijn.

De begeleiding bestaat uit een harmonium en een tandoora, een strikinstrument dat slechts in dit deel van de woestijn wordt bespeeld. Het hoogtepunt van het prachtige, authentieke concert is het liedje 'Hitchki', dat in vele versies bekend is onder de bevolking van Jaisalmer en wijde omtrek. Het verhaalt over een kamelendrijver die de woestijn is ingetrokken en 's avonds bij het kampvuur zit te mijmeren over zijn geliefde. Opeens voelt hij een diepe steek in zijn hart en op dat moment weet hij dat zij ook vol liefde aan hem denkt. Zo'n romantisch liedje gaat er bij ons, in deze ongebruikelijke omgeving, wel in en is het gek dat ook onze gedachten even teruggaan naar het verre Nederland (en onze geliefden)?

Uithuwelijken

Op zich hoeft het geen verbazing te wekken dat ook in dit deel van de wereld de liefde het voornaamste onderwerp van liedjes is. Maar aan de andere kant... Uithuwelijken is in India nog steeds meer regel dan uitzondering, in het meest gunstige geval is slechts de toestemming van de ouders vereist voordat er van een huwelijksvoltrekking sprake kan zijn. Op het platteland worden kinderen reeds op hun 10e, 12e levensjaar uitgehuwelijkt. Na de plechtigheid gaan zowel de jongen als het meisje weer terug naar hun respectievelijke ouders, om pas op 16- à 18-jarige leeftijd daadwerkelijk te gaan samenleven.

In andere delen van India gebeurt dit alles op een wat latere leeftijd, maar zelfs in moderne gezinnen wordt er een partner gezocht voor de zonen en dochters. Dat dit niet altijd meevalt is logisch, alleen al gezien het feit dat op elke 1000 meisjes zo'n 1200 jongens worden geboren.

De met een huwelijk gepaard gaande bruidsschat mag dan officieel verboden zijn, in de praktijk is het nog veel voorkomend. Het krijgen van een dochter kan dan ook als een last worden beschouwd en een abortus is zo gepleegd; b.v. in de trein in Bombay hangen ad-

Een terugblik op de diensttijd

'Ze beseffen te weinig wat ze mensen kunnen aandoen'

Marc Jan Kieboom (27 jaar, afgestudeerd technische natuurkunde, Delft) heeft zijn diensttijd (lichting 89-1) vervuld bij 425 IBC (Infanterie Beveiligings Compagnie) in 't Harde.

Marc Jan heeft voor en tijdens z'n diensttijd veel energie gestoken in het trachten veranderen van zijn positie in het leger.

Hij voelt zich onrechtvaardig behandeld door de krijgsmacht, omdat al zijn redelijke wensen niet zijn gehonoreerd.

Raadsman Jacques van den Blink sprak vlak voor zijn afzwaaien met hem. Samen blikten ze terug.

Marc, kun je eens toelichten waarom je je zo onrechtvaardig behandeld voelt? Het begint al met het gegeven dat ik man ben en daarom in dienst moet. Daarbij wordt maar een minderheid (39%) werkelijk opgeroepen.

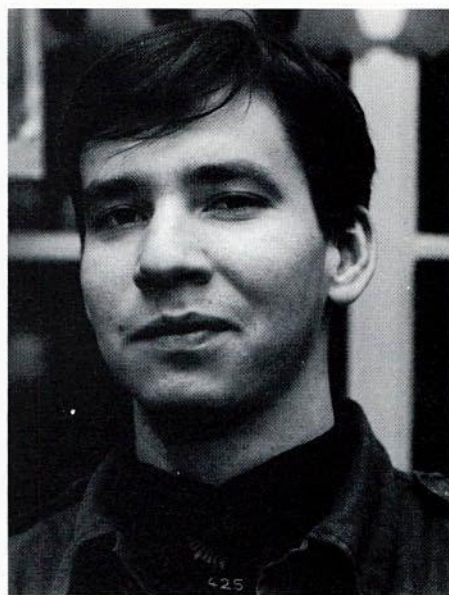
Ook is mijn indruk dat mannen met een academische opleiding minder vaak worden opgeroepen, en als ze worden opgeroepen dan krijgen ze een opleiding tot reserve-officier. Ik ken

niemand, die net als ik onvrijwillig een soldaten-functie heeft gekregen. Ik heb, toen ik mijn oproep kreeg, geprobeerd dat te veranderen, maar dat mislukte.

Plaatsing

Waar heb je je militaire opleiding gevolgd?

Ik kwam in Venlo voor een rijopleiding.

Marc Jan Kieboom

Dat was al lachwekkend. Ik had al zes jaar m'n rijbewijs en kreeg toen 8 weken lang elke dag rijles.

In Venlo heb ik via de commandant geprobeerd, gezien de uitzonderlijkheid van mijn positie, een zelfstandige para-te functie te krijgen en een plaatsing op bereisbare afstand van huis aangevraagd. Iedereen was vol begrip, maar later besepte ik pas dat ik was afgescheept met het advies om een request

vertenties van particuliere klinieken die voor ongeveer een tientje een abortus in de aanbieding hebben (altijd nog een heel bedrag in een land waar het officiële minimummaandloon minder dan 100 gulden bedraagt en het overgrote deel van de bevolking niet eens in aanmerking komt voor zoiets als een 'officieel' loon).

De belangrijkste krant van het land, the Times of India, staat vol met huwelijksadvertenties, die een ietwat andere toonzetting hebben dan de vergelijkbare kennismakingsrubrieken in onze kranten: 'Hindu ouders zoeken voor zoon (31, ziet er jonger uit), 170 cm, succesvol ondernemer, vaak afwezig i.v.m. zaken in het buitenland, een intelligent, aantrekkelijk Hindu meisje. Bruidsschat niet vereist. Huwelijk zo spoedig mogelijk.' Dat er wordt afgezien van een bruidsschat is waarschijnlijk al een hele concessie, deze ouders moeten behoorlijk wanhopig zijn geweest. Bruidverbrandingen zijn name-

lijk niet echt uitzonderlijk in India, een reden hiervoor kan zijn dat de familie van de bruidegom de hoogte van de bruidsschat toch wat vond tegenvallen.

Bruiloft

Het potentiële echtpaar moet over hun toekomst beslissen in een gesprek onder vier ogen van zo'n kwartier en als de bruiloft dan is aangebroken weten ze niet veel meer van elkaar dan de naam. Het straatbeeld in India wordt tegen de avond regelmatig opgeluisterd met een stoet mensen, dansend op de muziek van een compleet door elkaar spelende fanfare, met aan het uiteinde van de stoet een paard, waarop de prachtig uitgedoste bruidegom is gezeten. Ze zijn op weg naar de woning van de bruid, al waar zich de huwelijksvoltrekking zal afspelen. Ook de bruid ziet er op haar paasbest uit, al kijkt ze verre van gelukkig. Voornaamste reden hiervoor is dat ze, jong als ze is, haar fami-

lie moet verlaten om bij de familie van de bruidegom te gaan wonen.

Als de bruiloft er eenmaal opzit, gaat het jonge paar naar b.v. Mount Abu, een rustoord gelegen in Rajasthan op een 1200 meter hoog plateau. Deze hoogte maakt dat het een van de weinige plaatsen in India is, waar in de zomer enige verkoeling is te vinden en het is dan ook continu bevolkt door jonge stellen, die hier twee weken de tijd nemen om elkaar te leren kennen. Daarna volgt een lang, maar misschien niet altijd even gelukkig huwelijksleven, al valt dat aan het aantal echtscheidingen niet af te lezen. Licht het scheidingspercentage in Nederland boven de 33%, in India wordt de 1% niet eens gehaald.

Droefenis

Na negen weken door India gereisd te hebben, verlaten we het land, toch wel enigszins met pijn in het hart. Dit overweldigende land is ons uitstekend bevallen en het is dat Thailand wacht, anders zouden we wel langer zijn gebleven. Alle rampverhalen die je over het land hoort, voordat je vertrekt, blijken behoorlijk mee te vallen.

Goed, geduld is iets wat je in ieder geval mee moet nemen als je naar India gaat. Je hebt het nodig als je treinkaartjes wilt kopen, op je eten wacht in een restaurant, ach eigenlijk overal in India blijkt dat geduld een schone zaak is. Maar hier staat zoveel moois tegenover, dat niets er mij van kan weerhouden hier ooit terug te keren.

(wordt vervolgd)

Evert van Dijk

Het Umaid Bhawanpaleis in Jodhpur

te schrijven. Mijn argumenten waren niet voldoende voor een plaatsing dichtbij huis, maar niemand zei me dat.

Wanneer vernam je je plaatsing?

De laatste dag in Venlo hoorde ik dat ik in 't Harde geplaatst zou worden, bij 425 IBC als chauffeur. Dat was handig gespeeld van die mensen bij de rijopleiding.

Natuurlijk heb ik in 't Harde geprobeerd er het beste van te maken en ook daar ontving ik weer begrip voor m'n wensen. Maar ja, ik was eigenlijk al gematst als chauffeur, vond men, en er was een structureel tekort aan chauffeurs. Zo was het systeem nu eenmaal en deze baan die ik had moest ook gedaan worden.

Overal heb ik deze luie en makkelijke manier van redeneren ontmoet.

Kun je eens stapsgewijs beschrijven welke initiatieven je na je plaatsing in 't Harde genomen hebt?

Eerst ben ik via mijn pelotons-sergeant bij de compagnies-commandant geweest. Dat liep op niets uit. Dat was ook meer een eerste emotionele reactie op m'n plaatsing. Ik heb toen zelf geprobeerd een baan te vinden bij defensie in de buurt van m'n woonplaats. Dat is mij gelukt. Ik kon een aantrekkelijke functie krijgen in Den Haag. Dat liep ook weer stuk, omdat in de chauffeur-vacature die zou ontstaan bij 425 IBC niet kon

worden voorzien. Als ik dan zie hoeveel mensen afvallen door allerlei redenen (waar ook niemand voor in de plaats komt) dan is dat extra wrang.

Inspecteur-generaal

Uiteindelijk ben je terecht gekomen bij de inspecteur-generaal. Waarom heb je een gesprek aangevraagd met hem?

Ik wist van tevoren dat hij mijn positie niet zo maar zou kunnen wijzigen, maar ik vond het belangrijk dat hij mijn gang door de krijgsmacht zou horen, met de hoop dat er misschien iets zou kunnen veranderen voor mensen die na mij zouden worden opgeroepen.

Hoe is dat gesprek geweest?

Het was een uitgebreid gesprek van anderhalf uur. Ik heb in het gesprek steeds geprobeerd het probleem wat los te koppelen van mij en het meer te richten op de mentaliteit van defensie ten aanzien van bijvoorbeeld het plaatsingsbeleid.

Ik heb er de nadruk op gelegd dat de Nederlandse staat en de krijgsmacht zo niet mag blijven omgaan met dienstplichtigen. Ze beseffen te weinig wat ze mensen kunnen aandoen.

Wat zou er volgens jou moeten veranderen?

In de eerste plaats zou je, omdat maar 39% opgeroepen wordt, ook een maat-

schappelijke dienstplicht kunnen instellen voor diegenen die niet in het leger moeten. Dat zou dan gelden voor zowel mannen als vrouwen. Dat zou veel frustraties weghalen bij de dienstplichtigen. En er is m.i. voldoende te doen, denk alleen maar eens aan het milieu.

Er moet meer rekening worden gehouden met opleiding en woonplaats van mensen. Tevens moeten ze criteria ontwikkelen waardoor echt idiote zaken bij plaatsing in opleiding en/of bij de parate eenheden kunnen worden voorkomen.

Ze kunnen zich nu werkelijk alles permitteren.

Motivatie

Hoe is je periode bij 425 IBC geweest?

Het is moeilijk jezelf gemotiveerd te houden. De taak die je hebt is zeer beperkt (bewaken munitie met hoge explosieve waarde). Het is een waarnem-functie, oftewel kijken of de vijand er aan komt, die er nooit aan komt. Dus moet je er voor zorgen dat je alles doet, zoals het hoort, anders wordt je krijgstuuchtelijk gestraft. Het is erg geestdodend.

In zo'n situatie is de groep, waarin je zit heel belangrijk. Je moet ervoor zorgen, dat je jezelf en de anderen bezig houdt. Voor de binnenslapers is dat nog moeilijker, want die blijven 's avonds in hetzelfde schuitje zitten. De recreatieve mogelijkheden zijn zeer beperkt en nogal vreemd. Als je bijvoorbeeld ziet dat je er kunt pottenbakken. Nou kan ik me voorstellen, dat mensen dat leuk vinden, maar hoeveel jongeren willen dat eigenlijk?

Goede ruimtes om echt rustig te studeren zijn er bijvoorbeeld weer niet.

Hoe heb je zelf de militaire hiërarchie ervaren?

Ach, er zijn zoveel overbodige zaken die ze elke dag weer van je eisen. Bijvoorbeeld drie maal per dag kamer-inspectie. Eén keer lijkt me meer dan voldoende. Als er inspectie is moet je in de eerste rust staan. Kan m.i. afgeschafft worden. Drie maal per dag appel is ook zo'n vreemde regel. Overbodig en inefficiënt. Het belang dat ze hechten aan het dragen van een hoofddeksel is ook zo'n lachwekkend ritueel.

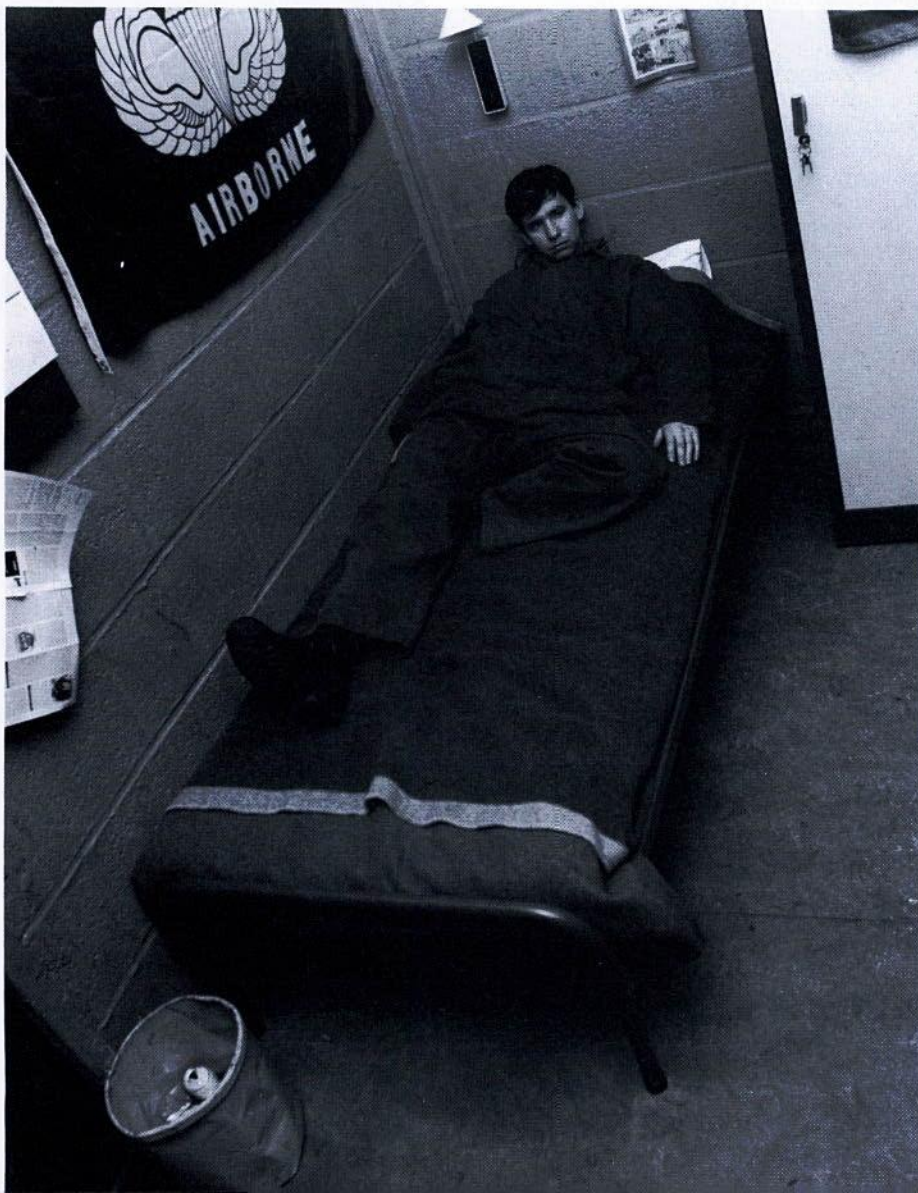
Dat je je moet melden als je de kaderkamer ingaat kan ook als regel de prullenbak in. Beleefd kloppen lijkt me meer dan voldoende.

Het hele systeem is op wantrouwen gebaseerd en dat kan dus per definitie nooit motiverend werken.

Tenslotte Marc, wat heb je van je dienstplichtperiode geleerd?

Er heeft een herwaardering plaats gevonden voor het leven en werken buiten de militaire dienst. Ik hoop dat ik daar blijvende lering uit zal trekken.

Jacques van den Blink

Foto's Arjan v.d. Stelt

Training in ontspanning en zelfhypnose

Stress is een verschijnsel dat volgens sommigen steeds meer voorkomt. In de eerste stresstheorieën werd stress opgevat als een fysiologische (lichamelijke) reactie op bedreigende situaties. Deze lichamelijke reacties zijn bijvoorbeeld verhoogde hartslag en bloeddruk, en verhoogde afscheiding van adrenaline (een stresshormoon). Naast fysiologische reacties is er tevens sprake van emotionele reacties. Stress is meestal pas een probleem als er gedurende langere tijd sprake is van een te hoog nivo. Chronische overbelasting door stress leidt vaak tot allerlei lichamelijke en psychische klachten.

De bedreigende situaties die stress veroorzaken worden stressoren genoemd. Aardig en tegelijkertijd wat droevig is 't te moeten constateren dat de meeste stress in onze cultuur niet terug te voeren is op zeer primaire stressoren zoals honger, koude, pijn e.d. Dat houdt verband met het feit dat mensen in staat zijn nagenoeg alles als stressor te beleven: een situatie is bedreigend als men er een bedreigende betekenis aan verleent. Dit laatste kan per cultuur zeer sterk verschillen en is het gevolg van culturele en individuele leerprocessen. Er zijn bijvoorbeeld Eskimoculturen waarin zeer veel verschillende taboe's gelden, waardoor de kans om een taboe te doorbreken zeer groot is; een cultureel bepaalde bron van stress dus.

Spanningsnivo

Er zijn uiteraard nog meer factoren die het spanningsnivo beïnvloeden. Belangrijk is bijvoorbeeld de mate waarin men verwacht de vaardigheden in huis te hebben om een bedreigende situatie te hanteren of het hoofd te bieden. Ook het aan de hand van bepaalde signalen kunnen voorspellen of er een bedreigende situatie zal ontstaan of niet, speelt een grote rol.

Als iemand weet dat bepaalde signalen een voorteken zijn voor het in aanraking komen met een stressbron, zal de persoon als die signalen er niet zijn, zich relatief rustig voelen. Pas als het signaal komt zet hij zich 'psychisch schrap' en loopt de spanning op. Als dit soort signalen ontbreken en men niet kan voorspellen wanneer een bedreigende situatie optreedt, terwijl die wel verwacht wordt, zal men voortdurend waakzaam zijn en zet men zich voortdurend 'schrap'. Dit leidt tot een permanent hoog spanningsnivo.

Oefeningen

In het verlengde van de tegenwoordig zo populaire stressmanagement mode heeft Peter Blitz (Amsterdams psycholoog) een boekje geschreven, dat als handleiding moet dienen om overvloedige stress de baas te worden. De titel luidt: 'Blitztraining voor het hanteren van stress' (of het allemaal zo snel zal gaan is nog maar de vraag). Bij het boek is een cassettebandje gevoegd, met daarop een ontspannings- en zelfhypnose-oefening.

De schreeuwerige, Amerikaans aanvoerende omslag, met aan de voorkant een foto van de auteur (die hoort alléén op de achterkant naar mijn mening), deed mij het ergste vrezen. Te meer daar de naam van zijn mede-auteur Jan Huijbers alleen op de achterzijde wordt vermeld. De inhoud valt alleszins mee moet ik zeggen.

Een groot gedeelte bestaat uit een eenvoudige, speelse en leuke beschrijving van allerlei psychologische theorieën

en vooronderstellingen met betrekking tot stress. De beschrijving van de training op zichzelf is relatief kort en wat magertjes uitgewerkt vergeleken bij het eerste deel.

Het betreft onder meer training in ontspanning en zelfhypnose, waarbij je leert in de verbeelding moeilijke situaties en de daarbij behorende gedragingen 'voor te oefenen'. Een soort generale repetitie in de verbeelding. Op het bandje staan instructies, die nodig zijn bij het leren van de oefeningen. Kortom een leuk, blitz boekje, maar verwacht er geen wonderen van.

Peter Blitz en Jan Huijbers: Blitztraining voor het hanteren van stress. Het Spectrum, Utrecht 1989 (Prisma pocket, 204 blz. + geluidscassette) f 24,90.

Louis Zandstra

Begeleiding mogelijk

Naast alle mogelijke hulpverlenende instanties in de burgermaatschappij is er ook in de krijgsmacht met betrekking tot stress gespecialiseerde hulpverlening mogelijk. De Sectie Individuele Hulpverlening biedt militairen (van de landmacht) die (permanent) last hebben van een te hoog spanningsnivo begeleiding aan inzake deze problematiek.

Militairen van de KL, die zich herkennen in de in dit artikelte weergegeven zaken, kunnen het best in eerste instantie contact opnemen met één van de hulpverleners op hun onderdeel/kazerne (arts, geestelijk verzorger of maatschappelijk werker). Indien een verdere begeleiding wordt gewenst zal door de betreffende hulpverlener naar één van de BIH's worden doorverwezen.

(Red.)

Starfighter

Geluidsoverlast door schietoefeningen veel groter dan verwacht

Van onze verslaggever
LAUWERSOOG — De militaire schietoefeningen in de Marnewaard, bij de Waddenzee, produceren veel meer lawaai dan was verwacht. Dat hebben de eerste geluidsmetingen uitgewezen, die werden uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Defensie en het Rijksinstituut voor Natuurbeheer.

Nu de eerste series schietoefeningen achter de rug zijn, blijken pieken van meer dan tachtig decibel te zijn gemeten. Met name vanaf het eiland Schietmonnikoog kwamen herfoten

Soms lees je een artikeltje en overvalt je de gedachte: dat had ik zelf hebben willen schrijven. Je eigen gevoelens zie je verwoord. Een andere keer krijg je een stuk onder ogen, waarmee je het pertinent oneens bent, maar waardoor je toch tot nadenken komt. De vraag blijft, welk stukje het meest waardevolle is.

Ik las de vaste column Prikkels van Cor Out, getiteld Porno, in EGO van oktober '89. Inderdaad, alweer een tijdje geleden. Het ging over de Starfighter F-104 G, die door defensie aan de kunstenaarres Marta Röling was geschonken. Zij had erom gevraagd omdat zij de vorm van het toestel prachtig vond.

Natuurlijk kan de stelling of zo'n vliegtuig al of niet mooi is, uiteenlopend worden beoordeeld. De vorm wordt voornamelijk bepaald door de wetten van de aero-dynamica. Het zit 'm in de stroomlijn die ook zoveel mensen doet kwijlen bij het aanschouwen van een nieuwe auto.

In het artikel komt evenwel naar voren dat zo'n vliegtuig wapentuig is en blijft en de bedoeling heeft dood en verderf te zaaien.

De eerste atoombom had, als je de afbeeldingen mag geloven, een logge vorm. Bij latere uitvoeringen zal men zeker een stilist hebben betrokken om het uiterlijk ietwat op te krikken.

Op de markt, waar de wapenhandel zich afspeelt, zal ook zeker naast de effectiviteit, het oog zijn eisen stellen. Wapentuig moest, door de eeuwen heen, imponeren. Tanks en kanonnen konden de vijand alleen al door hun vorm, rillingen bezorgen en als het meezat op de vlucht jagen.

Deze gedachten overvielen mij bij het lezen van het artikel Porno van Cor Out. Wie haalt het nou in zijn hoofd een vliegtuig, dat zoveel ellende en rampspoed kan veroorzaken, mooi te vinden. Om wat op verhaal te komen liep ik 's middags een museum binnen. Daar valt toch altijd wel wat te genieten. Ikzelf kan ademloos kijken naar een beeldhouwwerk van bijvoorbeeld Michelangelo. Deze meester was, in navolging van de klassieke Grieken, in staat de menselijke gestalte weergaloos in marmer te vereeuwigen. Je kunt zo'n beeld van alle kanten bewonderen. De spanning en kracht is in het marmer tot rust gekomen, maar er lijkt maar weinig voor nodig, het weer tot leven te wekken. Als Marta Röling zóiets in haar

tuin zou zetten, zou iedereen begrijpend het hoofd buigen en prevelen: "Wat heeft dat mens een goede smaak."

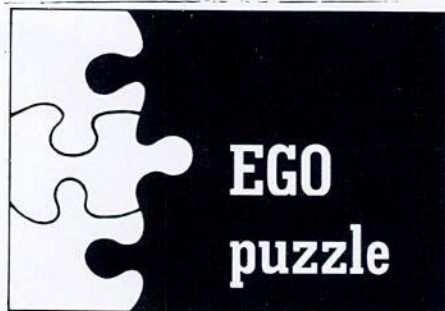
Buiten, in het heldere zonlicht, kocht ik een krant en zag in grote koppen vermeld, tot welke afgrijselijke moordpartijen het die dag weer was gekomen. Op alle denkbare en ondenkbare plaatsen in de wereld, slaat men elkaar, iedere dag opnieuw, de hersens in, om het kan niet verdommen wat voor reden. Een klein nuanceverschil in geloofsopvatting is al voldoende elkaar uit te roeien. Economische belangen, vage onherkenbare doch gekwetste eergevoelens veroorzaken stromen bloed.

Gedreven door een onverklaarbaar instinct, zijn horden iedere dag weer in staat mensen, wier grootste ondeugd bestaat uit het eenvoudig aanwezig zijn, het leven uit te rukken. Als het kan zo gewelddadig mogelijk.

En daar zijn mensen, al zo lang men er sporen van heeft kunnen ontdekken, vol overgave mee bezig. Men bediende zich, door de eeuwen heen van de meest uiteenlopende hulpmiddelen. Met een beetje handigheid is een knots al bijzonder doeltreffend. Maar als zelfs die ontbreekt, laten we ons niet ontmoedigen. Met de blote hand weten we ons aardig te redden.

Daarom, een beeld van een mens in mijn tuin. Mij niet gezien!

Willy Lohmann

Visitekaartjes

De oplossing van de puzzel in het aprilnummer luidt als volgt: 1-inkomen; 2-kopgoal; 3-moorkop; 4-nalopen. Door in de onderstaande vier visitekaartjes de letters van naam en woonplaats in een andere volgorde te zetten, kan het beroep van de betrokkenen worden gevonden.

R.A. Eta
Mels

H.R. Scils
Edé

S.E. Bert
Edam

R.O. Rug
Pramme

My left foot

Humor en emotie in epos over gehandicapte auteur

Vorig jaar stond de wereld op z'n kop vanwege een film die helemaal draaide om een autistische man; Dustin Hoffman kreeg voor z'n hoofdrol in 'Rain man' zelfs een Oscar. Dit jaar heeft Daniel Day Lewis dezelfde onderscheiding gekregen voor zijn vertolking van een spasticus. Een teken aan de wand, en een bemoedigend teken! Binnenkort kunt u nog rekenen op een film over een ouder wordend echtpaar en de zorg die ze van hun zoon ondervinden, op een film over adoptie, op een film over analfabetisme. En dan hebben we al kennis gemaakt met die bezielde leraar in 'Dead poets society' en met die hartveroverende travestiet in 'Torch song trilogy'. De 'human interest' mag weer. Sterker nog, de mensen zijn bereid voor emotionele verhalen hun huis uit te gaan, richting bioscoop!

In 'My left foot', de film waarin de Britse auteur Daniel Day Lewis (bekend uit o.a. 'Stars and bars' en 'The unbearable lightness of being') de hoofdrol speelt, is de eerste speelfilm van producent Noel Pearson en regisseur Jim Sheridan. Ze hebben er onmiddellijk hoog mee gescoord, zowel in eigen land als over de grenzen. En het onderwerp ligt toch niet echt makkelijk, ondanks die gestegen interesse in 'menselijk getinte' producties.

'My left foot' is het levensverhaal van Christy Brown, een Ierse schrijver/dich-

ter, die zwaar gehandicapt ter wereld kwam (als zoveelste kind in een straat-arm, maar 'goed katholiek' gezin...). De artsen gaven hem weinig kansen, maar zijn onverzettelijke moeder was vastbesloten ook dit kind alles te geven wat in haar vermogen lag. En dat was veel, ondanks het feit dat ze getrouwd was met een domme, dominante drinkebroer die zich gedroeg als haar oudste en lastigste kind.

Christy lag de eerste jaren van z'n leven op een matrasje in de kleine, overvolle huiskamer en nam zo goed en zo kwaad

als het ging deel aan het gezinsleven. Toen hij op een dag met de teen van z'n linkervoet 'mother' in het stof op de grond schreef, verbijsterde hij daarmee zowel zijn moeder als zijn vader. Hij bleek geestelijk absoluut niet achter te zijn. Vanaf dat moment veranderde zijn leven. De broertjes en zusjes bouwden een kar voor hem en namen hem mee naar buiten. Hij verzong manieren om kolen uit de kolenwagen te stelen en was net zo verrukt als de andere kinderen, toen zijn plannetjes bleken te lukken. Later kreeg hij les van een vrouwelijke hersenspecialiste, die ontdekte welke onvermoede artistieke kwaliteiten de zwaar gehandicapte jongen bezat. Christy begon te schilderen met zijn linkervoet en z'n werk werd zeer positief beoordeeld.

Uiteindelijk, na een mislukte passie voor de arts, trouwde hij met een verpleegster. Inmiddels was hij gaan schrijven, omdat hij had ontdekt dat hij in die kunstvorm zijn emoties pas volledig kon uitdrukken. Christy Brown was een gerespecteerd auteur, beroemd om z'n werk, berucht om z'n grove grappen. Een volledig levend mens, die met volle teugen van z'n beperkte mogelijkheden wist te genieten.

Wat Daniel Day Lewis van Christy Brown (die inmiddels is overleden) maakt, is een man die nooit zielig is, in geen enkele scene afhankelijk of sukkelig overkomt en die het publiek onafgebroken weet te boeien. En hij heeft z'n creatie bepaald niet geromantiseerd: zijn Christy Brown is een afstotelijke, kwijlende man die vreselijke geluiden ►

Daniel Day Lewis en Brenda Fricker (beiden bekroond met een Oscar) in 'My left foot'

film in 't kort

Vincent and Theo Lust for life

In het kader van het Van Goghjaar worden deze maand meerdere films uitgebracht die met de schilder te maken hebben. In juni organiseert de Stichting

Tim Roth (als Vincent) met Robert Altman en Johanna ter Stegge in 'Vincent and Theo'

Vincent van Gogh zelfs een piepklein festivalletje waar alles dat ooit over Vincent op film is vastgelegd, te zien zal zijn. In de bioscoop kunt u twee films in de normale roulatie verwachten: 'Lust

maakt voordat hij behoorlijk leert articuleren. Maar vooral de humor en, als hij wat ouder is, het cynisme van Christy Brown heeft Day Lewis optimaal benut. Hij ziet de mensen om zich heen haarscherp, in al hun zwakheden en hun hypocrisie en hij durft er melding van te maken als hij dat nodig vindt. Ook de rol van Christy's moeder is een juweel in z'n soort, waarvoor Brenda Fricker terecht met een Oscar is onderscheiden. Christy's moeder is zo'n vrouw waarvan er miljoenen rondlopen, die nooit in het zonnetje worden gezet, maar die in feite een gouden standbeeld verdienen. Van haar schamel huishoudgeld spaart ze nog wat in een stiekem blikje om voor Christy een rolstoel te kunnen kopen (en pa is razend als hij dat ontdekt...), en ze brengt het geduld op om met het kind oefeningen te doen naast haar zware taak in huis. Wanneer Christy meer contacten met de buitenwereld krijgt, door z'n schilderwerk en z'n schrijverij, heeft de moeder het daar moeilijk mee, maar ze houdt zich altijd bescheiden op de achtergrond. Minstens zo knap speelt de inmiddels overleden Ray McAnally als de vader van Christy. Ook de vele bijrollen zijn schitterend. Geen sex, geen glitter, geen stunts, en toch een film als een monument!

Leo van Opzeeland

for life' van Vincente Minelli, en 'Vincent and Theo' van Robert Altman. De Minelli dateert uit de jaren vijftig, en is gemaakt volgens de beproefde Hollywood-wetten: dik aangezet acteerwerk, stuwende muziek op dramatische momenten, en zelfs de armoede nog 'glamorous' uitgebeeld. Toch is de film alleszins te genieten voor wie bereid is die typisch Amerikaanse aanpak voor lief te nemen. Kirk Douglas in de titelrol speelt een bezielde Vincent, en de langzaam binnensluipende gekte, in combinatie met de twijfel aan eigen bestaansrecht, die Vincents leven tot zo'n hel hebben gemaakt, heeft hij uitstekend gevoeld. Robert Altman concentreerde zich op de relatie tussen Vincent en z'n zes jaar jongere broer Theo. Theo was kunsthandelaar en fungeerde z'n leven lang als een soort maecenas voor Vincent: hij stuurde toelages en Vincent stuurde zijn werk in ruil terug, zodat hij toch het gevoel had dat hij iets deed voor dat geld, al slaagde Theo er maar één keer in om een werk van Vincent te verkopen. Altman koos de Britse acteur Tim Roth voor de rol van Vincent en het is heel interessant om die twee totaal verschillende opvattingen van eenzelfde figuur in beeld te zien. Roth is als Vincent een echte zonderling, een onaangepaste man met een scherp oog

Kirk Douglas als Vincent van Gogh in 'Lust for life'

voor de wrede wereld om zich heen. Vanaf de tijd dat hij besluit dat hij wil gaan schilderen in plaats van priester te worden, raakt hij steeds meer vreemd van het 'gewone' leven, tot uiteindelijk Theo de enige is met wie hij nog een redelijk menselijk contact heeft. Altman schetst Theo als een gevoelige, hartstochtelijke jongen die, eenmaal genezen van z'n syfilis, trouwt met een aardse, egocentrische vrouw, en die dat slechte huwelijk absoluut niet aan kan. Als Vincent, na een zelfmoordpoging, eenmaal is overleden, houdt Theo het in het leven ook niet langer dan een half jaar vol. Beide films zijn in hun soort uitstekend en je krijgt het gevoel dat je nog wel een paar interpretaties van hetzelfde gegeven zou willen zien. In elk geval kan dat op televisie: er komt een Nederlandse serie over Vincent en er zullen zeker ook vele documentaires worden uitgezonden, want ongeveer de hele wereld heeft zich in het leven van Vincent van Gogh verdiept. Had hij daar, in z'n korte en tragische bestaan, maar alvast een heel klein beetje van mogen merken...

Bruce Willis en Emily Lloyd (r) in 'In country'

In country

In de onafgebroken stroom 'Vietnam-films' dit keer aandacht voor een kleinschalige produktie van Norman Jewison. Hij bouwde zijn film rond een verbitterde veteraan en zijn achttienjarig nichtje, dochter van z'n vriend en zwager die in Vietnam sneuvelde voordat het kind geboren werd. Niet en oom wonen onder één dak, en het meisje wil meer over haar eigen vader te weten komen. Aanvankelijk weigert de oom om nog aan die tijd terug te denken, tot het kind een stapeltje brieven vindt. Die blijken de brug te kunnen slaan, waardoor de oom uiteindelijk ook zelf met z'n leven verder kan.

Een film die af en toe uitgesproken sentimenteel van opbouw is, maar op een heel acceptabele manier, zodat de tranen die ze oproepen diep van binnen komen. Bruce Willis, de snelle grappenmaker die je niet in een dergelijke film zou verwachten, maakt van de introverte oom een prachtige rol. De Engelse Emily Lloyd als het nichtje is puur en onbedorven en ze past uitstekend in het geheel.

Look who's talking

Opnieuw Bruce Willis, nu als de stem van een baby die, hoorbaar voor het publiek maar niet voor z'n omgeving, commentaar geeft op alles wat hem overkomt. Zijn moeder wordt in de steek gelaten door haar getrouwde minnaar,

Kirstie Alley en Olympia Dukakis in 'Look who's talking'

dus als het kind is gearriveerd gaat ze op zoek naar een andere, passende paps. De baby zelf heeft z'n keus allang bepaald: die leuke taxichauffeur die z'n moeder naar het ziekenhuis heeft gereden, die moet het worden...

Regisseuse Amy Heckerling, die ook het script schreef, stopte heel wat platte grappen in het verhaal, maar het is tegelijk geestig en spits genoeg om toch voor een paar uur amusement garant te staan. Leuke rollen van Kirstie Alley en vooral John Travolta.

L.v.O

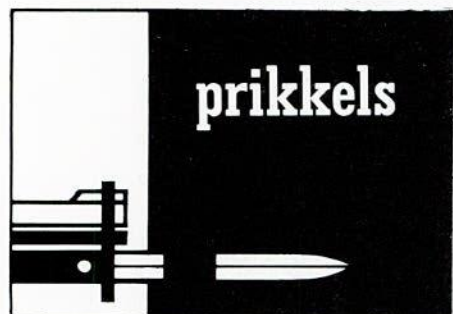
Jongeren-weekend 'Tij en Ik'

In het langweekend van 24 t/m 27 mei (hemelvaartsdag) organiseren de Jonge Humanisten zoals vanouds weer een kampeerweekend. Dit keer gaan we naar een mooi gelegen kampeerboerderij in het Brabantse Berlicum, 7 km onder Den Bosch. We zitten op fietsafstand van de Drunense Duinen, een fraai natuurgebied met goudgele zandverstuivingen en knoestige dennen, waar je heerlijk kunt wandelen, fietsen en – als het weer meewerkt – ook zonnen.

Naast de vele ontspannende activiteiten staat er dit keer ook een serieuzere dag rond het thema relaties op het programma. Hoe functioneer je in je eigen relatie(s) en ben je daar tevreden mee, of zou je daar iets aan willen veranderen? Op verschillende manieren kunnen de deelnemers met dit thema aan de slag. 's Avonds hopen we ons aan een kampvuur (met alles wat daarbij hoort) te kunnen warmen.

De kosten zullen f 50,- bedragen. Voor meer informatie en opgeven: Afdeling Verenigingszaken, Centraal Bureau Humanistisch Verbond, 030-318145.

Namens de weekend-organisatie, alvast tot ziens, Luc Kepers.

Alternatief

Minister Ter Beek vond het een goede zaak om meer werk te creëren voor zijn defensieapparaat. Met zijn instemming gaat de marine een nieuwe taak vervullen. In de Caribische Zee zullen drugs-transporten worden onderschept. Het mijnenvegen in de Perzische Golf lijkt alweer lang geleden. Verder zijn de promotiereizen over de wereld met kopstukken uit het Nederlands bedrijfsleven nog steeds gaande.

Wie durft er nog te beweren dat op onze marine bezuinigd kan worden. Wanneer straks de NAVO wordt opgeheven, heeft de marine nog steeds een belangrijke taak. Trouwens wie moet het glas ruimen in de kassen van het Westland als we weer windkracht 12 krijgen?

Als straks de minister in het parlement komt met zijn defensienota, zal blijken dat er niet bezuinigd kan worden, of hoogstens enige tiende procenten aan het eind van de rit. Dat was toch afgesproken in het regeerakkoord bij de aanvraag van dit centrum-linkse kabinet. Wat daarna is gebeurd in Oost-Europa is schijnbaar van geen enkele betekenis voor deze coalitie.

Na de forse nederlaag voor de PvdA bij de recente gemeenteraadsverkiezingen, zei de voorzitter van die partij dat de socialisten zich in het kabinet onvoldoende profileerden. Met betrekking tot het defensiebeleid, waar een partijgenoot van de voorzitter de bewindsman is, is dat tot nu toe duidelijk het geval. Het beleid van gratis leveranties van de

oude NF-5 straaljagers aan Turkije gaat gewoon door, terwijl de regering erkent dat bij die NAVO-partner de mensenrechten niet worden nageleefd. Weliswaar een beslissing van het vorige kabinet, maar dat is voor de kiezer niet zichtbaar.

Wat wel zichtbaar is, is de inventiviteit waarmee de generaals naar alternatieven zoeken om hun krijgsmacht op sterkte te houden. Het onderscheppen van drugstransporten van Zuid-Amerika naar de VS is duidelijk geen NAVO-taak, net zomin als destijds de mijnenveegactie in de Golf.

Het glasruimen door het leger is een padvindersdaad onder het motto 'een heitje voor een karweitje'. Op die wijze is in deze samenleving nog wel menig alternatief te vinden.

Cor Out

Vliegen

Toen hij zes was wist hij het al. Ooit zou hij in een F-16 zitten. Zomers als ze laag over het dorp vlogen stond hij met open mond en glanzende ogen te kijken tot het laatste stipje aan de horizon verdween.

Op z'n elfde mocht hij met de buurman mee naar een open dag van de luchtmacht.

Tassen vol folders en posters verzamelde hij daar.

Van z'n bij elkaar gespaarde zakgeld kocht hij een bouwpakket van een F-16. De buurman kocht een pet voor hem.

Van de vliegshow droomde hij weken daarna nog.

Hij wist het zeker, hij zou naar de luchtmacht gaan, en... in een F-16 vliegen.

Omdat hij in de folders had gelezen dat je op z'n minst HAVO met wiskunde en Engels moest hebben zat hij iedere dag extra schoolwerk te maken.

De CITO-toets wees VWO uit.

Zes zware jaren volgden. Studeren, studeren en nog eens studeren.

Met achten en negens kwam hij door z'n examens.

De KLu wilde hem graag. Eerst naar de KMA en dan het vervolg... vliegen in een F-16.

Alleen die domme pech... een gebroken bovenbeen doorkruiste z'n dromen. Nu liggend in de gewichten weet hij het niet meer zo zeker...

Zou het er ooit nog van komen?

Vliegen in een F-16???

?

vragen staat vrij

Ik zou het willen begrijpen.

Neem nu christenen

Neem nu humanisten

Draai, desgewenst, de volgorde om!

Begrijp ik het goed dat het in beide overtuigingen met name gaat om: een manier van leven waarbij respect centraal staat, respect voor de ander, respect voor jezelf?

Begrijp ik het goed dat het bij beide overtuigingen gaat om:

de mens geeft zin aan zijn leven enervaart zin aan datzelfde leven, zoekend. Is geloven immers ook niet zoekend leven, zonder vaststaande antwoorden of oplossingen?

WIKLA

Begrijp ik het goed dat de overtuiging, of het geloof een persoonlijke beleving is, geen leer of iets dat van buiten opgelegd kan worden?

Begrijp ik het goed?

Dan begrijp ik dus niet dat humanisten of christenen in eigen gelederen of onderling elkaar bevechten.

Begrijp jij het?

Steven

Defensie gaat bouwprojecten opnieuw bezien

DEN HAAG - Met het oog op de onzekerheden over de toekomstige omvang van de krijgsmacht heeft staatssecretaris Van Voorst tot Voorst (Defensie) een selectieve bouwstop afgekondigd.

Drie bouwprojecten zijn inmiddels gestopt.

gedicht

'De chronologisch gerangschikte gedichten in **Requiem voor een vlinder** vertolken in eerste aanleg het toenemend hartzeer om wat verloren gaat aan zuiverheid en ongeschondenheid naarmate het kind in de ouder wordende mens wegsterft.

De thematiek is echter in tweede instantie, en al spoedig, toegespitst op de bittere waarheid dat sommigen daarenboven zeer reëel hun leven in het teken zien gaan staan van de altijd onaanvaardbare dood van een eigen kind en van de emoties, die dan in het geding zijn.

Requiem voor een vlinder is ontstaan in de periode tussen het voorjaar van 1985 en het najaar van 1989. In de nacht van 21 op 22 november 1985 stierf de jongste dochter van Berend Wineke, Marije, geboren op 24 december 1968, ten gevolge van een verkeersongeluk. Het smartelijke en het ingrijpende daarvan moesten hun sporen wel in zijn poëzie nalaten.'

(tekst achterop de bundel)

Uit het middengedeelte van de bundel - een tiental ontroerende 'Kinderdoodliedjes' - zijn hiernaast drie gedichten afgedrukt.

Van Berend Wineke (1935) verschenen eerder de bundels **Introspectrum** (1969) en **Een zeker verblijf** (1985). Ook was hij voor Uitgeverij de Prom de samensteller van **Wat dit blijfsel overbleef** (1985) en **Ik doe niet meer mee** (1986), bloemlezingen uit resp. poëzie en proza van de Zeeuwse dichter/schrijver/schilder J.C. (Chris) van Schagen, die in 1985 op 93-jarige leeftijd in Deventer overleed.

Berend Wineke: Requiem voor een vlinder. De Prom, Baarn 1990, 37 blz. f 17,50. (FS)

3

Wie in december geboren is,
sta op.

Wie tot december verkoren is,
kom op.

Wie met de winter gekomen is,
die bloeit eens naar te verwachten is
volop.

Wie naar november verzworven is,
ga op.

Wie in november gestorven is,
ontpop.

Wie mij als kind al ontnomen is,
die vlindert door mijn gedachtenis
non-stop.

1

Witte zwanen, zwarte zwanen
lieten je naar engel'land varen.

Engel'land werd ontsloten,
het heeft mijn hart gebroken.

Er is geen engel in dit land
die mijn hart nog maken kan.

Laat doorgaan, laat voorgaan
de zwaan van mijn verlangen.

8

Marije is in majesteit
voorbij de tijd een plaats bereid.
Een vlinderkind in majesteit,
we zijn haar kwijt.

Daarom moet ik zo wenen
een levenslang bewenen:
ze is zo vroeg verdwenen
in eeuwigheid.

Kon ik haar maar bezoeken gaan,
zoeken gaan zoetjes aan.
Maar ik moet hier nog blijven staan
in deze tijd.

Hoop

Het liefst zijn mensen, in het algemeen, zestien uur per dag actief. Omdat het wel heel erg vervelend is, zo niet onverdraaglijk, niets te moeten doen. Je zou er hopeloos van worden. Dus rennen ze naar hun werk, tijdens hun werk en na hun werk, totdat ze uitgeteld voor de t.v. en in bed vallen. En zo doen velen dat bij voorkeur minstens vijf dagen in de week.

Welbeschouwd is dit nogal bedenkelijk, want de meesten realiseren zich niet dat ze eigenlijk behoorlijk passief zijn. Dat ze voornamelijk reageren op prikkels van buiten: in verlost en verleid worden door te luisteren naar het geluid en geleuter van alles en iedereen. Druk bezig zijn met het reageren op dat wat anderen van je verwachten. Let maar eens op reacties van mensen

wanneer je bekent dat je een hele dag 'niets' hebt gedaan, het is bijna een 'doodzonde'. Rennen, dat is wat mensen doen om te ontkomen aan de ontwrichtende gevoelens van hopeloosheid en zinloosheid, zodat de vraag naar de zin en het doel van alles niet gesteld zal worden.

Wanneer men zichzelf die vraag stelt en er geen antwoord op weet, stagneert het één en ander. En wanneer leven stagneert, treedt er versterf op. Dus zorgt men er vooral voor dat die vraag niet boven komt, door zich over te geven aan hebzucht, vadsigheid en geestelijke luiheid: hopeloos reageren op prikkels. En wat voor het individu geldt gaat in zekere zin ook op voor de samenleving. Nu zijn er weer onheilboodschappers, rennend van continent naar

continent, die zeggen dat het einde van de wereld nabij is. Maar dat wisten we allang. Elke tijd heeft z'n eindtijd. Dat zeiden de mensen tweeduizend jaar geleden ook al.

Er is dus niet veel veranderd. Het wordt elke keer weer gezegd, wanneer men niet meer kan of wil hopen. Wanneer in jezelf de hoop niet meer leeft, is de wereld aan z'n einde toe. Maar zolang de hoop in mensen blijft leven, gaat de wereld niet ten onder en hoeft men ook niet te rennen. Elke daad van liefde geeft leven, maar elke daad van geestelijke luiheid, vadsigheid en hebzucht geeft dood. Die keuze doet zich elk moment in ons leven voor en mensen zullen daar ook op moeten antwoorden.

Het antwoord is niet wat we zeggen of wat we er zoal van denken, maar in wat we zijn en in wat we doen. Niet uit wanhoop en hopeloosheid, maar uit hoop. Om te komen tot een zinvol leven en een betekenisvolle wereld, voor jezelf en de ander waar je niet buiten kunt. Hoop doet werkelijk leven, daar kan geen onheilboodschapper tegenop.

Freek Pol

Gebruik jij geweld of lok je het uit?

Misschien een wat vreemde vraag, maar: hoeveel geweld gebruik jij in je dagelijkse leven?

Tja, wat kan een normaal mens daarop antwoorden: 'Ik sla bijna nooit iemand, ik maak wel eens een beetje ruzie, soms een kleine geestelijke oorlogsvoering om te zien wie het laatste sterke woord heeft, maar echt geweld, nee dat valt wel mee.'

Wanneer je geweld op één lijn stelt met vechten, messen, vuurwapens, kanonnen, dan zal de gemiddelde mens inderdaad weinig geweld gebruiken. Maar begint geweld op het moment dat er een klap uitgedeeld wordt of een mes getrokken?

Een voorbeeld uit de praktijk van de kazerne: een jongen bedreigt een ander met een mes. Geweld dus, fout! Waarom deed hij dat? Omdat die andere jongen nooit achter in de rij aansloot, maar steeds voordrong.

Is het met een mes dreigen gewelddadig handelen of is het dreigen met geweld? Is voordringen wel of niet gewelddadig of lok je daar misschien geweld mee uit?

Een belangrijke vraag is hier: waar begint geweld? Wanneer je weet dat jouw gedrag geweld kan oproepen bij een ander, is jouw gedrag dan geweldloos? Kun je dan nog met recht zeggen: ja, maar hij sloeg, hij stak, hij schoot het eerste? Ben je zelf dan verder onschuldig aan het geweld van de ander?

Een lekker stuk vlees

We hebben heerlijke voorjaarsdagen gehad; het was veel te warm voor de tijd van het jaar (in 1690 ook!), maar we heb-

ben er heerlijk van genoten. Alleen stonk het soms zo verschrikkelijk. De boeren grepen het mooie weer aan om allemaal tegelijk de mest van hun vee-stapel over de weilanden uit de sproeien. Doordat er vele miljoenen kippen, koeien en varkens zijn in dit kleine land, komen er steeds meer schadelijke 'mest'stoffen in het grondwater, het drinkwater. De boeren doen gewoon hun werk.

Gebruiken de boeren geweld omdat ze door hun manier van werken de kwaliteit van onze bodem verslechteren? Wij doen onze boodschappen bij de slager en kopen liever een goedkoop en dik dan een klein of een duur karbonaadje. De boer moet dus zoveel mogelijk produceren tegen zo weinig mogelijk kosten. Zoveel mogelijk vee (+ mest) op een zo klein mogelijk stuk grond dus. Gebruiken wij geweld tegen de natuur door onze manier van vlees eten?

De lucht is de afgelopen zestig jaren

flink wat vuiler geworden. De schoorstenen van fabrieken roken enorm veel troep naar buiten. Op zonnige en windstille dagen gaat die rotzooi nergens anders meer heen, maar blijft boven onze hoofden hangen. Steeds meer mensen krijgen daardoor gezondheidsproblemen.

Wanneer wij produkten kopen die uit vervuilde fabrieken komen, gebruiken wij dan geweld tegen de volksgezondheid?

Comfortabel

Wanneer ik naar vrienden of kennissen wil, dan stap ik in de auto en ik rijd naar hen toe. Met de fiets is het vaak niet te doen en met bus of trein kost het me teveel tijd.

De uitlaatgassen van m'n auto maken de vuile lucht nog vuiler en het materiaal waar m'n auto uit bestaat is niet afkomstig uit fabrieken die alleen maar natuurzuiver produceren. Maar met de auto is het wel heel comfortabel.

Gebruik ik op dat moment geweld tegen m'n eigen gezondheid?

Je koopt een broodje bij de bakker. Dat brood is hoogstwaarschijnlijk gebakken van graan waar de landbouwer allerlei chemische bestrijdingsmiddelen over heeft gespoten. Resten daarvan bevinden zich een beetje in het meel, maar vooral in de aarde waar het graan in groeit.

Gebruik je door dit brood te kopen geweld tegen de aarde die ons voedsel levert? Of lok je soms geweld uit door het brood niet bij een ecologische win-

EEN MANIFESTATIE VOOR ONZE
GEZAMENLIJKE TOEKOMST

INZICHT '90

Foto's Wim Reinders

kel te kopen, maar bij een doorsnee-
bakker?

Te ver

Nu ga je te ver, hoor ik je zeggen. Wanneer je zo over de dingen denkt, kun je niets meer doen. Dan kun je geen enkele winkel meer binnen stappen, dan kun je net zo goed stoppen met ademen, dan krijg je nooit meer troep naar binnen en doe je nooit meer iets verkeerd.

Dat is de helft van de waarheid. De andere helft is, dat je heel goed kunt leven wanneer je alle vragen hierboven wel lastig vindt, maar toch terecht. En wanneer je de vragen of we geweld gebruiken door onze manier van leven met ja beantwoordt, betekent dat niet dat het verhaal uit is.

Inzicht

Steeds meer mensen komen tot het inzicht dat we niet gewelddoos omgaan

met alles wat de aarde ons te bieden heeft. En met de aarde is het net zo als met oorlogen: als er niet wordt opgehouden met het gebruik van geweld, dan gaat er steeds meer de vernietiging in. In een oorlog zijn de gevolgen van het geweld meteen duidelijk zichtbaar voor onze ogen. In het milieu gaat het geweld z'n gang als een sluipmoordeenaar die het lijk uit de weg ruimt. Pas veel later en soms op een andere plek wordt het gevolg van ons handelen zichtbaar en dan strooien sommigen zichzelf nog liever zand in de ogen om niet te hoeven zien.

We hebben de neiging om de waarheid weg te schuiven als deze ons niet bevalt en dan zoeken we een mindere waarheid uit. Zoals: ze vinden wel een oplossing, waarom zou ik nu mijn gedrag veranderen? Of: als ik het niet doe, doet een ander het wel. Maar wanneer de werkelijkheid zich niet zo gemakkelijk meer laat wegschuiven, moeten we wel steeds meer tot ons door laten dringen wat we eigenlijk aan het doen zijn. En

dan komt de vraag op of we sommige van onze gewoonten niet moeten veranderen.

In 's-Hertogenbosch werd in maart jl. een manifestatie gehouden onder de naam 'InZicht '90'. Dat was een soort beurs waar van alles te zien en te doen was:

- bedrijven rond biologische landbouw en veeteelt
- bedrijven voor afvalverwerking en kringloopproducten
- vervoersorganisaties met milieuvriendelijke alternatieven
- bedrijven met alternatieven voor tropisch hardhout
- bedrijven die schone energiebronnen ontwikkelen
- organisaties voor geweldloze weerbaarheid
- muziek- en theaterprogramma's
- demonstraties van milieutechnologie
- Max Havelaarkoffie en gezonde hapjes.

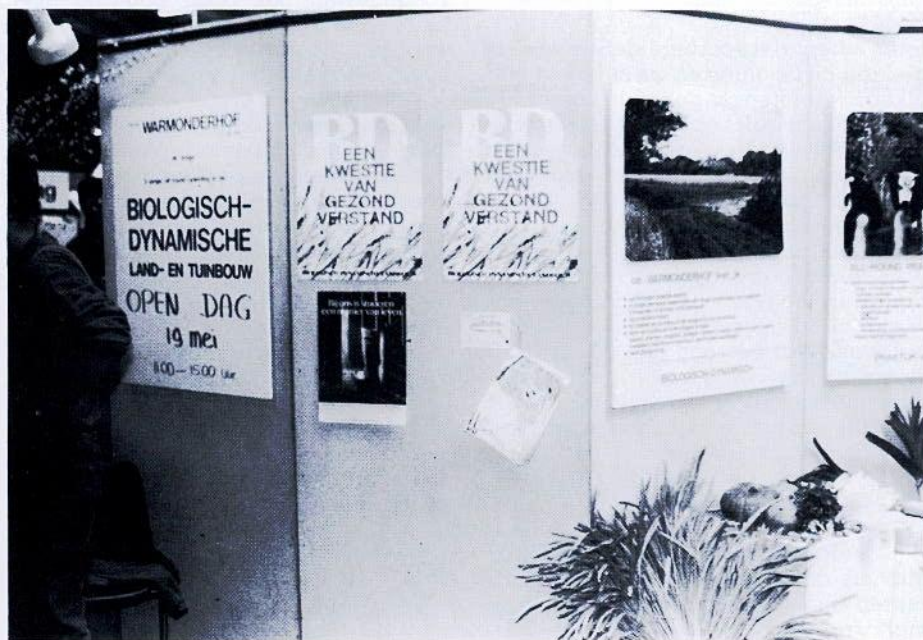
Gewelddoos

Het gemeenschappelijke bij al deze zaken was: geweldloosheid. De mensen en de bedrijven die op deze beurs aanwezig waren, willen op zo'n manier met mens, dier en natuur omgaan dat er geen geweld wordt gebruikt. Niet in economisch en niet in militair opzicht. Wat het militaire geweld betreft: na de uitvinding van het buskruit weten we ondertussen genoeg van knallen af. Het wordt nu tijd voor een wat originelere manier van verdedigen.

Martin Luther King zei eens: 'Het geweldloos verzet is gebaseerd op de overtuiging dat het heelal zich altijd naar de rechtvaardigheid toewendt; dat er een creatieve kracht is die in de richting van een universele ongeschonden eenheid werkt.'

Als wij die overtuiging en die kracht nu eens een handje zouden toesteken...

Wim Reinders

Intriges rond een bondscoach

Het KNVB-centrum te Zeist maakt op de doorsnee passant een normale, of vermoedelijk geen indruk. Wie echter nog nimmer de poort is doorgere- den, de velden en gebouwen heeft aanschouwd en louter af moet gaan op de publiciteit, krijgt de indruk van een geheimzinnige, misschien zelfs lugubere enclave met volkomen eigen wetten en gezagsverhoudingen, ver weg van de gewone maatschappij. 's Nachts sluipen op hun buik en in gevechtspak ooit ontslagen trainers of weggewerkte bestuurders rond. Af en toe hoort men een gesmoorde kreet. De volgende dag staat dan in de krant dat de bondscoach op non actief staat, een hernia-operatie moet ondergaan of naar Griekenland is verbannen.

De ware toedracht van het schimmen- spel op Zeist wordt nooit duidelijk. Tal- loos schijnen de intriges te zijn, maar nog tallozer zijn de geruchten daarover. Cruyff zei ooit dat slechts mensen van graniet zich in die Zeister jungle kun- nen handhaven. Als één eigenschap er tot je ondergang leidt, dan is het eerlijk- heid. Slechts raffinement en doortrapt- heid komen je te stade in dit idyllisch stukje Nederlandse natuur.

De ontluistering van bondscoach Li- bregts leek echter van een andere orde. Voorheen werden bondscoaches het slachtoffer van bestuurlijke machina- ties. Het werken werd ze onmogelijk ge- maakt door laaghartige roddelcampag- nes en uiteindelijk waren ze gedwon- gen te vertrekken. Maar in dit geval was het toch eenvoudig een speler, Ruud Gullit, die (later gevolgd door zijn collegae) de handschoen opnam en de hardere vuist bleek te hebben? Of speelde op de achtergrond toch meer mee?

Gullits rol

Merkwaardig was het wel, dat Gullit al in mei van het vorig jaar te Helsinki een oproer veroorzaakte. Hij verafschuwde Libregts, omdat die ooit een denigre- rende opmerking over 'zwartmoppen' had gemaakt. Walgelijk inderdaad. Maar toen Libregts niettemin werd aan- gesteld als bondscoach, waarom zei Gullit toen niet terstond: 'Met zo'n man wens ik van mijn leven niet samen te werken'? Waarom kwam Gullit pas vo- rig jaar in opstand en waarom duurde het nog een jaar, voordat hij werkelijk een ultimatum stelde?

Luttele maanden voor het WK had Gul- lit bovendien ook kunnen stellen: 'We hebben een lul, ellendeling en lap- swans als bondscoach, maar wat maakt het ons uit? De spelers moeten het doen bij een WK en we zullen Li- bregts er inderdaad letterlijk voor lul bij

Thijs Libregts

laten zitten. Het voorbereidende werk is gedaan bij de clubs en we zullen er met elkaar wel iets van pogen te maken. Ik zal desnoods zelf bepalen wie er gewis- seld moet worden. Jongens, laten we toch asjeblieft niet de rol van een bondscoach overschatten.'

Maar nee hoor, Gullit wenste het hard te spelen, zelfs al had een sleutelfiguur als Koeman aanvankelijk – ten tijde van Finland – nog gezegd dat Libregts ac- ceptabel en misschien zelfs wel capa- bel was. Wat bewoog Gullit? Het ant- woord op die vraag kan bijna niet an- ders luiden dat ook nu weer een be- stuurlijk scenario de achtergrond van Libregts onttakeling was.

Michels regisseur?

Het heeft er alle schijn van dat Rinus Michels de regisseur is geweest. Naar buiten toe verdedigde Michels in zijn merkwaardige, nieuwe rol als sec-

tiebestuurder, enige malen de collega Libregts. Al spoedig verluiddde echter dat hij de man intern als een baksteen liet vallen. Als bondscoach bij het EK van 1988 (hij werd voor het eerst nota bene al in 1974 supervisor) was Michels de grote vriend van Gullit geworden. Zou het niet fraai zijn, als hij vlak voor het WK van Italië zou terugkeren? Na- tuurlijk was juist Gullit een voor- stander.

Maar Michels wierp tegen – en sluit niet uit, dat het inderdaad zo gelopen is – dat de kans op herhaling van het eclat- tante succes in 1988 buitengewoon klein was. Goed, zei Gullit, dan werken we Libregts vlak voor het WK weg. Het sectiebestuur komt vervolgens bij u te- recht, gaat deemoedig op de knieën en smeekt of u toch niet voor een keer het roer weer in handen wilt nemen. U ant- woordt dan: vooruit, o.k., in het belang van het land stel ik me beschikbaar, maar u weet dat de voorbereiding be- labberd is geweest en dat kan ik niet in een maand repareren. Bovendien be- grijpt u dat mijn prijs niet laag kan zijn. Want ik zet mijn reputatie op het spel. Michels moest besmuikt lachen, toen hij deze suggestie van Gullit aanhoor- de. Had hij niet zelf al een vergelijkbaar idee gekoesterd?

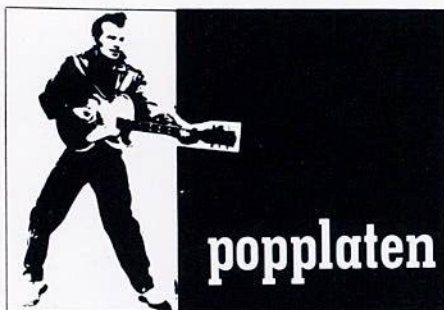
Het klinkt wellicht te laag en gewiekst om aannemelijk te zijn. Zeker van een integer iemand als Gullit. Het is inder- daad heel goed mogelijk dat het scena- rio niet van hem, doch louter van Mi- chels afkomstig is. Vrijwel iedereen in Zeist vindt dat Michels een merkwaar- dige dubbelrol heeft gespeeld, maar niemand durft het zeggen.

Cruyff of Philips?

Een andere theorie luidt dat Michels de weg vrij wilde maken voor Cruyff die bij Barcelona steeds duidelijker 'op de wip' kwam te zitten. Maar de verhouding tussen Cruyff en zijn oude leermeester is al lang bekoeld. Of zou daar heel recent verandering in zijn gekomen?

Toegegeven: ook deze boutade over Oranje bevat meer vragen dan ant- woorden. En onbesproken blijven dan nog de druk die bijvoorbeeld een spon- sor als Philips al dan niet uitoefent om voor een 'ideale' bondscoach te zorgen. Of moet worden verondersteld dat Phi- lips miljoenen betaalt voor een aantal interne conflicten en verder geen in- vloed wil hebben op het beleid? Nee, Philips (dat de WK-stadions inricht) wil straks een zo sterk mogelijk Oranje zien in de finale. Gullit, bij een 1-1 gelijke stand ijlings zijn defensie te hulp ge- schoten, zal daarin na een briljant ge- speelde wedstrijd helaas het eigen doel treffen. Waardoor Italië de titel vero- vert. Tijdens een boottocht door de Am- sterdamse grachten vallen de coach en de vedette een dag later innig gearmd in de natte Keizersgracht.

Hans van Wissen

Robert Plant: Manic Nirwana

'Manic Nirwana' is het vierde solo-album van de Engelsman Robert Plant. Deze voormalige zanger van de legendarische formatie Led Zeppelin levert met dit album een stevige portie eigentijdse rockmuziek af. Op 'Manic Nirwana' laat Plant zien dat hij een muzikant is die zich creatief is blijven ontwikkelen.

Plant's solo-carrière komt in de jaren tachtig van de grond. Met het nummer 'Big Log', getrokken van het in 1983 uitgekomen album 'The Principle of Moments', scoort hij een wereldhit. Het album 'Manic Nirwana' heeft Robert Plant

opgenomen met dezelfde groep muzikanten, waarmee hij het album 'Now and Zen', dat in 1988 uitkwam, opnam. Negen van de tien stukken op het album werden door Plant samen met één of meerdere leden van zijn groep geschreven. De muziek op 'Manic Nirwana' is stevig verankerd in de rock and roll, maar is tegelijkertijd geïnjecteerd met elementen uit andere muziekstijlen. 'She said' is een stevig rocknummer met een gitaarsound die bij vlagen doet denken aan het geluid van U2-gitarist 'the Edge', terwijl 'Nirwana' ook associaties met U2 oproept. SSS & Q kent een funky Prince-achtige beat en bevat een 'sample' van de 'break' uit 'Pappa's Got a Brand New Bag' van James Brown. 'The Hurting Kind' en 'Big Love' zijn recht toe recht aan rock and roll nummers. In 'Dye on the Highway' is een fragment van het 'Woodstock' festival

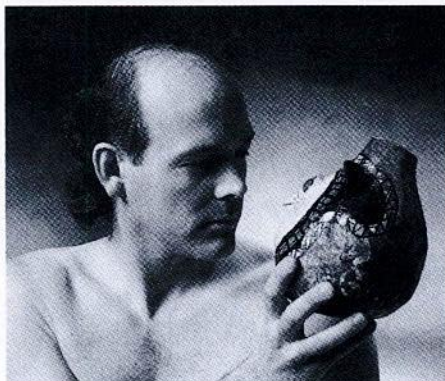
opgenomen waarin de 'spreekstalmeester' het publiek 's ochtends begroet met de woorden 'What we have in mind is breakfast in bed for 400.000'. Het nummer 'Your ma said you cried in your sleep last night' bevat een citaat van de oude Zeppelin-hit 'Rock 'n' Roll'. Robert Plant, die nog steeds beschikt over een van de meest pakkende stemmen uit de hedendaagse muzikscene, laat met 'Manic Nirwana' zien dat er ook in de negentiger jaren nog plaats is voor rock and roll muziek.

(Uitgebracht door Es Paranza/Atlantic.)

Don Dixon: E.E.E.

Het feit dat Don Dixon vooral bekend is als producer, heeft wel eens tot gevolg dat men minder aandacht heeft voor zijn verrichtingen als muzikant en songschrijver. Onder Don's productieve leiding kwamen opnames voor succesvolle albums van Amerikaanse gitaarbands als R.E.M., Guadal Canal Diary en the Smithereens tot stand. Toch zijn diens activiteiten als zanger/bassist/toetsenist en songschrijver alleszins de moeite waard.

Don Dixon is een meester in het schrijven en pakkend uitvoeren van compacte en melodieuze popsongs. Hij put uit de grabbelton van popmuzikale clichés en construeert zijn mini-verhaaltjes op melodie en rijm, en voegt er met zijn karakteristieke stem een eigen dimensie aan toe. Dixon's stemgeluid klinkt donker doorleefd en 'soul-achtig'. In zijn afwisselend uitgelaten, vrolijke en ingetogen, emotionele songs weet hij moeiteloos de gevoelige snaar te raken. Met de single 'Praying Mantis', van zijn eerste solo-elpee 'Most of the Girls Like to Dance' had hij een bijna-hit in Nederland. Op zijn derde solo-album 'E.E.E.' borduurt Don Dixon voort op zijn vertrouwde koers. Het album bevat een twaalfstal nummers die grotendeels klinken zoals we dat van Don Dixon gewend zijn. Het soulgevoel krijgt op 'E.E.E.' een extra-dimensie door de aanwezigheid van de 'Uptown Horns', een uitgebreide blazerssectie. Ook het opnemen van een versie van de soulklassieker 'Dark End of the Street' verradt Don Dixon's voorliefde voor zwarte muziek. 'Love gets strange' is een nummer van een andere blanke Amerikaan met een zwarte stem: John Hiatt. Een van de hoogtepunten van het album is 'Gimme Little Sign', dat Don samen zingt met zijn echtgenote 'Marti Jones'. Hun versie

van deze popklassieker heeft het in zich om een rasechte zomerhit te worden. Bijzonder fraai is ook het slotnummer 'Sweet Surrender'. Voor de liefhebber van de expressieve en bezielde popsongs valt er heel wat te genieten op Don Dixon's album E.E.E.

(Uitgebracht door Enigma/EMI.)

Rowwen Hèze: Blieve Loepe

'Het is een kwestie van geduld, rustig wachten op de dag, dat heel Holland Limburgs lult.' Dat zijn de woorden waarmee het Limburgs neo-volksmuziek gezelschap 'Rowwen Hèze' haar luisteraars in het openingsnummer van haar mini-cd 'Blieve Loepe' (Blijven Lopen) om de oren slaat. De groep 'Rowwen Hèze' die ook wel 'Los Limbos' genoemd wordt komt uit Horst-America, bestaat uit zes heren en speelt walsen, polkas en wat dies meer zij, met Lim-

burgse teksten. De opkomst van Rowwen Hèze past in een trend. De 'folk' is namelijk weer helemaal terug, met de Poques als belangrijkste wegbereiders. Het belangrijkste muziekinstrument in de muziek van Rowwen Hèze is de 'penspiano', de accordeon, bespeeld door Geert Hermkes. Het belangrijkste creatieve brein in de groep is echter zanger/gitarist Jack Poels, die vier nummers van het mini-album schreef en twee 'traditionals' bewerkte. In het openingsnummer 'Limburg' verradt Poels graag 'enne beroemde' te willen worden. 'Tuba' gaat over een dame die walst totdat de vloer het begeeft. Het lied 'n man en 'n vrouw' bevat de volgende, in het bijzonder voor militairen interessante, tekstpassage: 'Heej zaat in 't leger en woj geen gewaer. De segeant di zei dat huur ik ni gaer, als de vijand keumt di kent gen pardon. Heej zie, dan bloas ik ze um met miene accordeon' (Hij zat in het leger en wilde geen geweer. De sergeant die zei dat hoor ik niet graag, als de vijand komt, die kent geen pardon. Hij zie, dan blaas ik ze wel om met mijn accordeon). De andere liedjes gaan over een verbroken relatie, over dansen en over iemand die eigenlijk niets van het leven begrijpt. 'Blieve Loepe' is een aanrader, voor Limburgers en niet-Limburgers!

(Uitgebracht door HKM/CNR)

Paul Rutten

Seks en geweld

Seks en geweld. Ze hebben meer met elkaar van doen dan we in het algemeen wel denken. Seks en geweld, eigenlijk hebben we het over twee onderwerpen die nog steeds een beetje taboe zijn. De laatste jaren horen en lezen we steeds vaker dat seks niet alleen plezierig, maar ook ongewenst kan zijn. Meestal gaat het dan om meisjes en vrouwen die slachtoffer zijn (geweest) van mannen die in hun toenaderingen wat al te ver zijn gegaan.

Foto Huub Golsteijn

Wij zijn allemaal wel eens door onze opvoeders geslagen. We kregen een pak op onze donder omdat we, ondanks herhaaldelijk verzoek, maar niet wilden gehoorzamen. Zo'n pak slaag vonden we niet echt prettig. Trauma's hebben we er later meestal niet van opgelopen. Sommige afranselingen kunnen we nu, als volwassenen, maar al te goed billijken. Die toepassingen van geweld dienen blijkbaar een hoog doel. Het billijken van geweld wordt al ingewikkelder als die van een docent afkomstig is. Als een docent, die van Duits bijvoorbeeld, ons een draai om de oren geeft, omdat wij de naamvallen maar niet goed leren, dan zal dit de nodige protesten opleveren. Zonder enige twijfel zullen we onze ouders kunnen mobiliseren om in protest te gaan bij de schooldirectie. En wedden dat wij, ondanks het hoge doel dat de leraar Duits zich stelde, ons gelijk halen?

Vormen van geweld

Laten we deze vormen van geweld eerst eens wat nader bekijken, voordat we het ook nog over seks gaan hebben.

Geweld is een dagelijks verschijnsel, het wordt elke dag bedreven. Tegelijkertijd is het een vorm van gedrag waarover we ook altijd een moreel oordeel hebben.

We hebben bij het uitoefenen van geweld meestal te maken met ongelijke machtsverhoudingen. Ouders hebben aanzienlijk meer macht dan kinderen. Die macht wordt, tot op zekere hoogte, ook aan hen toegekend. Ook door de wetgever. Het kind dat geslagen wordt heeft weinig middelen om in opstand te komen tegen de ouders die herhaaldelijk slaan. Hoe functioneel een lichamelijke bestraffing ook mag zijn of lijken, een kind hoeft dat niet als zodanig te beleven.

In de derde plaats moeten we niet vergeten dat mensen die een relatie hebben met elkaar, bijvoorbeeld in de vorm van een gezin, een hoge mate van loyaliteit hebben ten opzichte van elkaar. Een Amerikaanse gezinssociologe spreekt in dit kader over de tegenstelling 'het gezin predikt vrede, maar praktiseert oorlog'.

Tot dusver hebben we het alleen nog maar over lichamelijk geweld gehad, maar geweld kan ook door middel van woorden worden uitgeoefend. Iemand op straat najouwen, hem uit te maken voor 'vuile flikker' of haar te bestempelen als 'vuile rot hoer', zijn ook vormen van geweld. Als je dergelijke uitvallen

regelmatig overkomen (thuis, op straat, op school, in het leger of waar dan ook), dan gaat die omgeving vaak onherbergzame vormen aannemen. Je voelt je er niet meer thuis. Er kan een dreiging van uitgaan.

Seks

Veel mensen hebben de mond er van vol. Het verhaal gaat dat militairen het 's-maandagmorgens hebben over hun (zogenaamde) seksuele prestaties van het afgelopen weekend. Met name mannen zien hun seksualiteit als een biologisch gegeven. Ze hebben het dan over driften die ze niet kunnen beheersen. Het lijkt soms wel of ze denken dat hun pik over een eigen wil beschikt. Een misvatting, volgens mij. Seks, seksuele verlangens zitten niet tussen de benen of onder de oksels, maar in het hoofd. En waarom zal dat hoofd wel kunnen werken als het gaat om het leren van Duits, maar niet als het gaat om het omgaan met seksuele verlangens en fantasieën? En hetzelfde geldt voor geweld, dat spreekt voor zich.

De kick van macht

In het algemeen kun je stellen dat mannen meer macht hebben dan vrouwen en dan heb ik het niet alleen over macht in lichamelijke zin. En volwassenen hebben meer macht dan kinderen. Een manier om die macht te laten blijken is de uitoefening van geweld te seksualiseren. Je dringt op die manier door tot in de vezels van iemands zelfgevoel. Jij bent op dat moment heer en meester.

Een kick voor sommigen.

'Ik heb al heel wat homo's in elkaar geramd. Voor geld, maar ook voor de kick. Bij ons in het park is 't een traditie van al meer dan honderd jaar, homo'tjes rosen. Wij gaan er speciaal voor op pad. Eerst bij een van de jongens thuis flink zuipen en blowen, en de eerste die er een roest krijgt een meier. En meestal prikken we er gewoon een datum voor. Laten zien dat we beesten zijn. Het loopt soms flink uit de hand. Laatst is er nog eentje doodgeslagen. En in het Vondelpark heb ik er pas een gestoken. Ik dacht dat het er twee waren, maar ze waren met meer. Heb ik er een in zijn been geprikt. Als ik stoned ben, dan gaat het nog wel; dan ben ik redelijk relaxt. Maar als ik gedronken heb, dan gebeuren er van die dingetjes. Dan hoeft zo'n kerel maar beroerd te kijken of ik schop 'm z'n ballen in z'n keel.' (uit:

Morbide humor

Humor is iets heel persoonlijks. Wat de één heel grappig vindt ervaart een ander als flauw. Voor de Belg Luk Zeebroeck, die onder het pseudoniem Kamagurka tekent, gaat dit zeker ook op. Naast mateloze bewonderaars zijn er ook velen die geen goed woord voor zijn werk over hebben.

Voor liefhebbers van 'geniale onzin' is het verschijnen van een nieuw album van deze Kamagurka echt iets om naar uit te kijken. Van de zesdelige, op de Belgische televisie uitgezonden, serie 'Lava-TV' verscheen onlangs het gelijknamige boek. Over dit zoveelste Kamagurka-album zullen zijn fans zeker niet teleurgesteld zijn. Ook in deze bundel een aaneenschakeling van (bizarre) invallen, vormgegeven in strips, sketches, fotomontages en tekeningen. De tekeningen lijken er niet zo veel toe te doen, want in de tekst maakt Kamagurka zijn grappen. Toch horen de tekeningen er wel degelijk bij, want ze geven juist de situatie aan waarbinnen de grappen worden gemaakt. De tekeningen onderstrepen (heel vaak tenminste) het absurde en groteske karakter in het werk van deze, uit duizenden te herkennen Kamagurka. Typisch een boek voor mensen die van zwartgallige humor houden.

Kamagurka e.a.: Lava-TV. De Harmonie, Amsterdam 1990. 64 blz. f 14,90. (WH)

'Laten zien dat we beesten zijn.' Gesprekken met jongeren over geweld.)

Geseksualiseerd geweld

Vrouwen en meisjes zijn al eeuwen slachtoffer van geweld dat geseksualiseerd wordt. We hebben het dan niet alleen over verkrachtingen, maar ook over ongewenste betastingen, ongewenste uitlatingen en noem maar op. En wat te denken van al dat pornografisch materiaal, vaak in grote hoeveelheden aanwezig op het kazerneterrein, waarin vrouwen worden voorgesteld als domme, uitsluitend op seks beluste wezens?

Geseksualiseerd geweld tegen vrouwen en meisjes is vele jaren genegeerd of gebagatelliseerd. 'Het ligt aan hen zelf', was een veel geuit excuus. Van mannen dan wel!

'Zelf heb ik wel geweld ondervonden van mijn ex-man. Toen ik voor het eerst een relatie kreeg met een vrouw, na een huwelijk van elf jaar, ben ik door hem mishandeld, bedreigd met verkrachting en uitgemaakt voor lesbische slet en andere varianten. Toen hij voor het eerst hoorde van onze relatie reageerde

hij nogal vriendelijk. Pas toen duidelijk werd dat het ons menens was en dat hij niet mee mocht doen, werd hij zeer agressief.' (uit: (sexueel) 'Geweld tegen lesbische vrouwen en meisjes'.)

Mannen verantwoordelijk

Mannen zijn in het algemeen de plegers van geweld, ook van seksueel geweld. Ze treffen daar echter niet alleen vrouwen en meisjes mee, maar ook homo-seksuele vrouwen en mannen. Van seksueel geweld van (heteroseksuele) mannen onder elkaar hebben we tot dusver nog weinig vernomen. Af en toe komen dergelijke verhalen uit het leger naar buiten.

Mensen zijn verantwoordelijk voor hun eigen handelen, mannen ook! Dit betekent ook dat mannen verantwoordelijk zijn voor datgene wat ze met hun geslachtsdeel doen, zelfs als ze daartoe opdracht krijgen van een groep of een meerdere. Seks en geweld liggen soms dicht bij elkaar dan we met elkaar wel willen geloven.

Klaas Soesbeek

Nadenken

In de korte roman van Jean-Philippe Toussaint, *'Het fototoestel'*, gebeurt ogenschijnlijk niets schokkends. De naamloze hoofdpersoon van deze roman neemt het besluit om autorijles te nemen. Daartoe voert hij zich op zekere dag bij de receptie van een autorijsschool. Zijn onderneming lijkt al snel te stranden op één van de voorwaarden voor inschrijving: het inleveren van twee pasfoto's. Hij bezit wel jeugdfoto's, maar geen recente pasfoto's en hij kan zich er ook niet toe zetten deze te laten maken. Desondanks meldt hij zich, vanaf dat moment, dagelijks op het kantoor van de rijsschool (zonder te lessen) en dringt langzaam het leven binnen van Pascale, de receptioniste. Ze halen samen Pierre, het zoonje van Pascale, uit school, proberen een niet-gangbaar type gasfles in te ruilen, maken een uitstapje naar Londen en wonen ineens samen.

Niet erg veel schokkends dus. En toch is *'Het fototoestel'* een tamelijk ingewikkeld boek, zowel op te vatten als een satirische, dan wel als een existentiële roman. De satire spreekt uit de lichtvoetige hekeling van de hedendaagse maatschappij; het existentiële zit hem in het gegeven dat de hoofdpersoon zich geplaatst ziet in een nagenoeg ontoegankelijke wereld waarin hij zich met de moed der wanhoop probeert staande te houden. Een roman die dwingt tot nadenken!

Jean-Philippe Toussaint: Het fototoestel. Van Gennep, Amsterdam, 1989. 89 blz. f 24,50. (WH)

Satire

Van uitzonderlijk hoog nivo zijn de in *'De stad Gradov'* bijeengebrachte satirische verhalen van de briljante Russische schrijver Andrej Platonov (1899-1951). Het titelverhaal gaat over de ambtenaar Sjmakov die in de twintiger jaren naar Gradov wordt gestuurd om deze vervallen provincie-hoofdstad, vijfhonderd kilometer van Moskou, 'op te frissen met goed verstand'. Wanneer hij in zijn 'ballings-

oord' uitstapt slaat hem 'een soort angst om het hart'. Terecht naar spoedig zal blijken. In de avonduren houdt Sjmakov zich driftig bezig met het schrijven van zijn levenswerk: 'Notities van een verantwoordelijk ambtenaar'. Een livig werk waarin hij de zegeningen van de bureaucratie bezingt: *'Als ideaal zie ik voor mijn vermoeide geestesoog een maatschappij oprijzen, waar de mensen zozeer geman-geld en gecontroleerd worden door officiële overheidspapieren, dat ze, hoewel in wezen verdorven, deugdzam raken. Daar wordt het menselijk doen en laten zo minitueus in documenten en rapporten vastgelegd, dat deugdzamheid, onder dreiging van wettelijke sancties, gewoonte is geworden.'*

Noch met Gradov, noch met Sjmakov verloopt het voorspoedig. De stad wordt gedegeerd van provincie-hoofdstad tot dorpssovjat en Sjmakov brengt het uiteindelijk tot 'gevolmachtigde voor ongeplaveide wegen'. Platonov's verhalen zijn zeer actuele commentaren op een maatschappij die hij in de jaren twintig al voorzag. Geen wonder dat zijn satires momenteel weer overal in de Sovjet Unie worden gelezen en herlezen.

Andrej Platonov: De stad Gradov. Pegasus, Amsterdam 1989. 140 blz. f 24,90. (WH)

Intrigerend

In *'De draaideur'* van de Canadese auteur Jacques Savoie (geb. 1951) doet de hoofdpersoon, de tienjarige vroegwijze Antoine, verslag van zijn observaties. Deze Antoine woont bij

zijn vader, de kunstschilder Blaudelle, in diens atelier. Zijn moeder Lauda is bij zijn vader weggegaan en woont nu 'samen met de moeder van iemand anders'. Over Lauda, hebben beiden afgesproken, praten ze nooit. Schrijven kan Antoine niet, maar hij heeft een cassette-recorder waar hij zijn memoires op insprekt en zijn pianostudies mee opneemt.

Regelmatig wisselt hij deze cassettes uit met zijn moeder wanneer hij haar, ergens in de stad, ontmoet. Blaudelle besteedt een groot deel van zijn tijd aan het lezen van een map met geheimzinnige brieven, die geschreven zijn

door zijn moeder Céleste Beaumont. Deze Céleste was een ragtimepianiste die stomme films begeleidde, maar door de komst van de sprekende film op een zijspoor was beland.

Op inventieve wijze laat Savoie de drie generaties als het ware samenvloeien tijdens een merkwaardig feest bij het vallen van de eerste sneeuw. Een zowel kwa vorm als thematiek intrigerende roman!

Jacques Savoie: De draaideur. Van Gennep, Amsterdam 1989. 105 blz. f 24,50. (WH)

De dood

De dood wordt veelal verkrampd tegemoet getreden, want de dood is iets engs. Een uitvaart wordt bijna altijd in handen gelegd van een uitvaartondernemer, een man die weet hoe het hoort. Wat zich dan laat aanzien is een ritueel van wetmatigheden. Een uitvaart is iets plechtigs, die in stijl zijn beslag moet krijgen en volgens een vast patroon moet verlopen.

In *'Zand erover? De uitvaart meer in eigen hand'* bepleit Marjan Sax, Knaar Visser en Marjo Boer 'een grotere betrokkenheid van de nabestaanden bij het vormgeven en organiseren van het afscheid'. Er blijkt, zo laat dit voortreffelijke boek duidelijk zien, veel meer mogelijk te zijn dan doorgaans wordt aangenomen. De overledene kan thuis opgebaard worden, men kan de dode met zijn eigen auto naar de laatste rustplaats vervoeren en het is mogelijk een herdenking te houden op een heel andere plaats als een aula. Op een begraafplaats kan en mag men zelf de kist naar de groeve dragen en het is eveneens mogelijk de kist zelf in het graf te laten zakken. Er is geen wet die dit soort zaken verbiedt.

Het boek bevat naast heel veel belangrijke informatie ook een aantal ontroerende vraaggesprekken met mensen die op een geheel eigen wijze vorm hebben gegeven aan de uitvaart van een hen dierbaar persoon. Een zeer aanbevelenswaardig boek!
Marjan Sax e.a.: Zand erover? De uitvaart meer in eigen hand. An Dekker, Amsterdam 1989. 195 blz. f 27,50. (WH)

Hongarije

De roman *'Einde van een familieroman'* van de Hongaarse auteur Péter Nádas (geb. 1942) speelt zich af tijdens de stalinis-

tische periode in Hongarije. De auteur laat zijn verhaal vertellen door het kind Peter Simon, dat bij zijn grootouders woont in een oud huis met een grote tuin. De wereld van de jongen lijkt te worden gekenmerkt door de geheimen van het oude huis, de tuin, de buurkinderen met wie hij speelt en vooral de altijd aanwezig grootvader, die de meest fantastische verhalen weet te vertellen. De vader van de jongen is weg (werkt bij de contraspionage) en komt slechts zelden, voor korte tijd, thuis. Dan wast oma zijn uniform in de benzine om het sneller te laten drogen. ('Er mocht dan niet gerookt worden in de woning vanwege het ontplofingsgevaar'). Langzamerhand, zonder de minste nadruk, dringt de boze buitenwereld de idyllische wereld van de kleine Peter binnen. De val van de vader (deze wordt via een door de radio uitgezonden proces beschuldigd van verraad), het overlijden achtereenvolgens van de beide grootouders en de opname van de kleine Peter in een internaat voor kinderen van verraders. Dit heropvoedingsgesticht is een spiegelbeeld van de buitenwereld: de controle, het bespioneren en het elkaar aangeven is er aan de orde van de dag.

Deze uit 1977(!) daterende, indrukwekkende roman verdient een groot publiek.

Péter Nádas: Einde van een familieroman. Van Gennep, Amsterdam 1989. 179 blz. f 34,50. (WH)

Frisse geluiden

Wanneer de lezer tot halverwege in de roman *'De dingen die er niet toe doen'*, van Robert Vernooy, is gekomen, lijkt er nog niet veel bijzonders te zijn gebeurd. Roberto, een in onvrede met zijn omgeving levende man, raakt uitgekeken op zijn relatie Heleen. Jaren later gaat deze Roberto, na een avontuurtje met het tienermeisje Saskia, naar Italië liften. Daar begeeft hij zich in een serieuze verhouding met de advocate Laura die hij bij toeval ontmoet. Plotseling slaat de dramatiek toe en krijgt de roman een onverwachte wending. Roberto ontvangt namelijk een brief van zijn moeder, waarin deze hem vertelt dat zijn ex-vrouw Heleen een dochter heeft die Saskia heet (welke Roberto niet ter wereld heeft zien komen, omdat dat nu juist de aanleiding

was waarom hij Heleen verliet). Deze Saskia zit in moeilijkheden, want ze is zwanger...

In de tegelijkertijd met deze opmerkelijke roman verschenen bundel essays 'de Contramine' fulmineert Vernooij tegen het gebrek aan diepgang en visie in de hedendaagse kunst en de nietszeggendheid in zijn algemeenheid. In 'De lof der lafheid' bijvoorbeeld veegt hij de vloer aan met de literatuurcritici, die niets anders doen dan platgetreden paden bewandelen en zich bijna altijd vijandig opstellen tegenover 'het nieuwe'.

Zonder meer twee boeken met een fris geluid.

Robert Vernooij: De dingen die er niet toe doen en de Contramine. In de Knipscheer, Amsterdam 1989. resp. 198 en 108 blz., f 28,50 en f 23,50. (WH)

Zuidpool

In het begin van de 20ste eeuw waren er nog twee grote gebieden niet geëxploreerd: de Noordpool en de Zuidpool. Roald Amundsen (geb. 1872 in Borge, Noorwegen) bleek al vroeg gegrepen te zijn door beide poolgebieden.

In 1898 overwinterde hij voor 't eerst in het Zuidpoolgebied, als 2e officier op de 'Belgica' o.l.v. Adrien de Gerlache. In 1906 bereikte hij, als commandant van de 'Gjøa' op een eigen expeditie, de Beringstraat en de Grote Oceaan, op zoek naar de noordwestelijke doorvaart. In de race naar de Zuidpool tussen de Noorse expeditie van Amundsen en de Britse expeditie van Scott, wint Amundsen. Hij bereikt medio december 1911 met zijn vier metgezellen de Zuidpool. Scott bereikt de pool een maand later, op 17 januari 1912. Op de terugtocht sterft hij, 8 maart 1912, samen met zijn medereizigers aan uitputting.

'De verovering van de Zuidpool' is een verkorte uitgave van Amundsens oorspronkelijke reisverslag. De lezer krijgt een duidelijk beeld hoe doorzettingsvermogen, discipline en nauwgezette voorbereiding, samen met kameraadschap en respect voor ieders kunnen, leiden tot het bereiken van de Zuidpool. In een tijd van ruimtevaart valt de primitieve uitrusting voor deze reis op, evenals de omgang met de honden, die onmisbaar zijn voor het trekken van de sle-

den, maar schijnbaar net zo makkelijk worden afgemaakt om als voedsel te dienen.

In zijn inleiding rekent Boudevijn Büch af met een stukje Amerikaanse droom, dat de Amerikaan Peary als eerste de Noordpool bereikte. Ook deze prestatie komt Amundsen toe, die 12 mei 1926 over de Noordpool vloog. Het tekent Amundsen dat hij in 1928 zijn diensten aanbod om Nobile en zijn bemanning te redden, na een noodlanding op de Noordpool-ijsvlakte. Amundsen kwam hierbij zelf om het leven.

R. Amundsen: De verovering van de Zuidpool 1910-1912. Hollandia, Baarn 1989. 173 blz., geïll. (44 foto's en kaarten) f 32,50. (HK)

Alaska

Vorige herfst verscheen een veertiende vertaling van de constant wereldsellers schrijvende Amerikaanse auteur James A. Michener (1907). Na eerdere dikke pillen als 'Polen', 'De Chesapeake Baai', 'Texas', 'Hawaii', 'Centennial' (over de openlegging van Amerika's Westen) en nog enkele tientallen andere, nu dan 'Alaska'. Uitgaande van grondige studie ter plaatse én uitputtend literatuuronderzoek geeft Michener de historie van de door hem beschreven gebieden weer met een mengeling van feiten en fictie (beide worden in 'Alaska' per hoofdstuk verantwoord). De vrijwel onbekende geschiedenis van de ruige, 49ste staat van de VS - die niet minder verbonden was met Rusland - is opgetekend van haar geologische en biologische ontstaan miljarden jaren geleden tot en met de 'gold rush' (Klondike!) eind vorige eeuw en de opkomst van de zalmindustrie en de vondst van aardolie in deze eeuw. In 12 hoofdstukken (elk bijna een boek apart) laat Michener de lezer indringend kennismaken met figuren als de ontdekkingsreizigers Vitus Bering en James Cook, tsaar Peter de Grote, generaal Jefferson C. Davis, de katholieke negerkapitein Michael Healy en de presbyteriaanse dominee Sheldon Jackson (en hun merkwaardig verbond tegen de Russisch orthodoxe kerk), het Tlingit-opperhoofd Kot-le-an, majoor Samuel Steele van de North West Mounted Police en vele, vele anderen.

Onder die laatste zeker niet het minst de oorspronkelijke bewoners van Alaska: Eskimo's, Aleoeten, Athapasken en Tlingits, met hun zeer intrigerende sjamanen en onvoorstelbaar moedige en vindingrijke vrouwen. Een turf die je historische kennis op een prettig leesbare manier vergroot.

James A. Michener: Alaska. Van Holkema & Warendorf, Houten 1989. 859 blz. f 49,50. (FS)

Franse parels

In 1988 verscheen bij Van Gennep de vertaling van 'Splendid Hotel', het romandebuut van Marie Redonnet (Parijs 1948). Qua thematiek en schrijfstijl een debuut van internationale allure, dat in de beschrijvingen van 'mislukte levens' vergelijkingen opriep met Balzac en Faulkner. Uiterst indringend wordt in staccato-zinnetjes het verval beschreven van zowel het - aan de rand van een opdringend moeras gelegen - hotel, als van de vergeefs zweogende hotelhoudster (de naamloze ikfiguur in het boek) en haar twee parasiterende zusters, de zieke Ada en de mislukte actrice Adel. Onontkoombaar rukt de roman op naar het morbide slot.

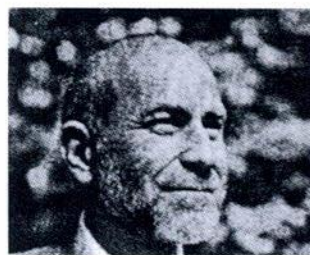
Begin dit jaar kwam het al even fascinerende 'Forever Valley' uit. In het vervallen grensgebied van die naam, bijna onderaan een berghelling gelegen, staan nog een pastorie met een kapel (op punt van instorten) en er tegenover een 'dancing'. De laatste zorgt voor het vertier elke zaterdagavond van de herders en de douaniers uit het dorp beneden. Voor de herders zijn er die avond de meisjes van de melkfabriek en voor de drie douaniers is Madame Massi, de eigenares, zelf beschikbaar. Aan het begin van het boek vertelt de (opnieuw naamloze) hoofdpersoon: 'Nu ik zestien ben geworden, heeft de pater gezegd, is het aan Massi om mijn opvoeding ter hand te nemen.' Aldus geschiedt en zo komt er voor de douaniers (en hun stagiaire) iemand bij om het hen naar de zin te maken. Maar door de week wijdt het meisje zich, aangemoedigd door de steeds zeker wordende pater, aan haar 'eigen project': in de tuin rond de kapel graaft ze naar de doden, die daar volgens haar begraven moeten liggen. En op dezelfde koel observerende en ironische wijze wordt de lezer weer meegevoerd naar het tragi-komische einde.

Twee schitterende Franse parels!

Marie Redonnet: Splendid Hotel en Forever Valley. Van Gennep, Amsterdam 1988 en 1990. 140 en 131 blz. Elk f 29,50. (FS)

Liefhebben

'Dit boek gaat over liefde. Maar het woord liefde komt er niet in voor en het begrip wordt niet nader omschreven. Waarom niet? (...) Er bestaan geen zelfstandige naamwoorden, ook al preten-deren wij van wel. Liefde bestaat niet, liefhebben wel.'

Zo begint Ray Grigg zijn boek 'Tao van relaties, man en vrouw in evenwicht', dat eind december verscheen bij East-West Publications in Den Haag. En vervolgens stelt hij dat '...minnaars weten, net als wijzen, dat ze het niet in de hand hebben. Dat is de paradox. Liefhebben betekent verliezen om te vinden; machteloos zijn in macht. (...) Liefhebben is de ongrijpbare relatie tussen gescheiden-zijn en samen-zijn.'

Grigg stelt zich tot doel met zijn boek om mannelijke en vrouwelijke energieën te verdiepen en met elkaar in harmonie te brengen. Daarbij ligt de nadruk niet op de lichamelijke seksualiteit, maar op haar filosofische en esthetische dimensies. Wie nu denkt met een 'moeilijk' boek van doen te hebben, vergist zich. Want dit waren slechts enkele citaten uit de korte inleiding, daarna bestaat het boek uit 212 zeer korte 'beschouwingen' (maximaal drie per pagina) van een uiterste eenvoud en helderheid, maar ook getuigend van diepe wijsheid en levenservaring. Extra waardevol wordt het geheel doordat tegenover elke rechter tekstpagina prachtige zwart-wit illustraties zijn geplaatst, naar oorspronkelijke 17de eeuwse houtdrukken van de broers Wang Kei, Wang Shih en Wang Nieh.

Ray Grigg (Britisch Columbia, Canada) studeerde kunstgeschiedenis en filosofie, was van 1965 tot 1987 leraar aan middelbare scholen en bereisde tezelfdertijd niet minder dan 40 landen. Hij schreef met dit boek 'eenvoudig' een taoïstisch meesterwerk, waar je in je leven steeds weer nieuwe wijsheden uit kunt putten.

Ray Grigg: Tao van relaties. East-West Publications, Den Haag 1989. 255 blz. geïll. f 27,50. (FS)

Wim Heij, Hemmie Kruse, Frank Spoelstra

